C/2026/4113

29.7.2026.

KOMUNIKACIJA KOMISIJE

Smjernice o članku 26. Uredbe (EU) 2024/1735 o uspostavi okvira mjera za jačanje europskog ekosustava za proizvodnju tehnologija s nultom neto stopom emisija i izmjeni Uredbe (EU) 2018/1724

(C/2026/4113)

SADRŽAJ

Stranica

1. UVOD 2
2. PODRUČJE PRIMJENE ČLANKA 26. AKTA O INDUSTRIJI S NULTOM NETO STOPOM EMISIJA 3
   - 2.1. Dražbe obuhvaćene područjem primjene Akta o industriji s nultom neto stopom emisija 3
   - 2.2. Izuzeća i posebne odredbe 5
3. OBLIKOVANJE DRAŽBI KOJE UKLJUČUJU NECJENOVNE KRITERIJE 8
4. UTVRĐIVANJE I PROCJENA NECJENOVNIH KRITERIJA 11
   - 4.1. Odgovorno poslovno ponašanje 12
   - 4.2. Kibernetička sigurnost i sigurnost podataka 13
   - 4.3. Sposobnost potpune i pravodobne provedbe projekta 15
   - 4.4. Doprinos otpornosti 16
   - 4.5. Doprinos održivosti 20

Prilog 1.: Dijagram toka kriterija otpornosti 22

Prilog 2.: Primjer fotonaponskih instalacija usklađenih s Aktom o industriji s nultom neto stopom emisija u skladu s člankom 7. stavkom 1. Provedbene uredbe 23

Prilog 3.: Primjer turbine za tehnologije energije vjetra na kopnu usklađene s Aktom o industriji s nultom neto stopom emisija u skladu s člankom 7. stavkom 3. Provedbene uredbe 24

1. **UVOD**

Necjenovni kriteriji na dražbama za uvođenje obnovljivih izvora energije važni su za poticanje konkurentnosti poduzeća i proizvodnje tehnologija s nultom neto stopom emisija u EU-u te za privlačenje daljnjih čistih ulaganja u Europu. Uredbom (EU) 2024/1735 o uspostavi okvira mjera za jačanje europskog ekosustava za proizvodnju tehnologija s nultom neto stopom emisija i izmjeni Uredbe (EU) 2018/1724 (dalje u tekstu „Akt o industriji s nultom neto stopom emisija") ([1]) utvrđuju se pravila o necjenovnim kriterijima na dražbama koja postaju novi model za dražbe za uvođenje energije iz obnovljivih izvora u EU-u. U tom se modelu razmatraju šire društvene koristi koje proizlaze iz primjene drugih kriterija osim cijena pri procjeni ponuda, uključujući sigurnost opskrbe, zaštitu okoliša i stabilniji lanac opskrbe.

U Draghijevu izvješću ([2]) ističe se, među ostalim, važnost necjenovnih kriterija za poboljšanje integracije sustava, promicanje inovacija i poticanje otpornosti. U tom se izvješću navodi i da će smjernice Komisije biti važne za jasno definiranje i primjenu kriterija u državama članicama ([3]). Ova je komunikacija izravan odgovor na tu težnju jer će olakšati razumijevanje necjenovnih kriterija iz članka 26. Akta o industriji s nultom neto stopom emisija i pruža praktične savjete za njihovu dosljednu i djelotvornu primjenu u cijelom EU-u.

Dražbe za uvođenje energije iz obnovljivih izvora („dražbe") mehanizam su za provedbu postupaka konkurentnog nadmetanja za potporu proizvodnji ili potrošnji energije iz obnovljivih izvora. Za povećanje udjela energije iz obnovljivih izvora uvelike su zaslužne dražbe koje organiziraju države članice. Te dražbe mogu uključivati državnu potporu. Na njima se mogu dodijeliti prava na razvoj projekta nositelju projekta na određenoj lokaciji ili javna potpora za izgradnju projekata u području energije iz obnovljivih izvora, ili oboje. Dražbe su omogućile državama članicama da na konkurentan način određuju razinu financijske potpore za tehnologije u području energije iz obnovljivih izvora. Ujedno su važan element u optimizaciji razine javne potpore ([4]). Kao takve uvelike doprinose ubrzanju prelaska s fosilnih goriva na obnovljive izvore energije u EU-u. Uključivanjem necjenovnih kriterija u dražbe države članice mogu promicati različite ciljeve politike i na odgovarajući način nagraditi projekte koji se ističu na temelju kriterija kvalitete koji nisu cijena.

Člankom 26. Akta o industriji s nultom neto stopom emisija od država članica zahtijeva se da na dražbama za uvođenje energije iz obnovljivih izvora primijene određene necjenovne kriterije na najmanje 30 % godišnje količine koja se prodaje na dražbi ili, alternativno, na najmanje 6 gigavata godišnje po državi članici ([5]). Ta se odredba primjenjuje od 30. prosinca 2025.

Provedbenom uredbom Komisije (EU) 2025/1176 („Provedbena uredba") od 23. svibnja 2025. o utvrđivanju pretkvalifikacijskih kriterija i kriterija dodjele za dražbe za uvođenje energije iz obnovljivih izvora dodatno se utvrđuju necjenovni kriteriji iz članka 26. Akta o industriji s nultom neto stopom emisija ([6]). Ona olakšava oblikovanje i primjenu tih kriterija i osigurava ujednačenost u cijeloj Uniji, a državama članicama pruža dovoljnu fleksibilnost.

Ova je komunikacija zamišljena isključivo kao smjernice za potporu državama članicama u provedbi članka 26. Akta o industriji s nultom neto stopom emisija. Pravnu snagu ima isključivo zakonodavni tekst EU-a. Konačni autoritet za tumačenje Uredbe ima samo Sud Europske unije.

([1]) Uredba (EU) 2024/1735 Europskog parlamenta i Vijeća od 13. lipnja 2024. o uspostavi okvira mjera za jačanje europskog ekosustava za proizvodnju tehnologija s nultom neto stopom emisija i izmjeni Uredbe (EU) 2018/1724 (SL L, 2024/1735, 28.6.2024., ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2024/1735/oj).

([2]) Draghi, M. (2024.), *The Future of European Competitiveness*, Bruxelles: Europska komisija. Dostupno na: Draghijevo izvješće o konkurentnosti EU-a (pristupljeno: 12.3.2026.).

([3]) „Komisijine smjernice bit će važna pomoć državama članicama u definiranju i primjeni jasnih i transparentnih, usporedivih kriterija koji su lako dostupni, primjenjivi i mjerljivi." – Draghijevo izvješće.

([4]) Preporuka Komisije od 13. svibnja 2024. o osmišljavanju dražbi za energiju iz obnovljivih izvora (C(2024) 2650).

([5]) Prag od 30 % trebalo bi izračunati primjenom sličnog pokazatelja za cijelu količinu koja se prodaje na dražbi, bez obzira na to je li riječ o kapacitetu ili proizvodnji.

([6]) Provedbena uredba Komisije (EU) 2025/1176 od 23. svibnja 2025. o utvrđivanju pretkvalifikacijskih kriterija i kriterija dodjele za dražbe za uvođenje energije iz obnovljivih izvora (SL L, 2025/1176, 18.6.2025., ELI: http://data.europa.eu/eli/reg_impl/2025/1176/oj).

Ova komunikacija ne obuhvaća dražbe za uvođenje energije iz obnovljivih izvora koje se provode u skladu sa zakonodavstvom EU-a o javnoj nabavi ([7]) i drugim oblicima javne intervencije. Te su teme obuhvaćene zasebnim komunikacijama Komisije koje sadržavaju smjernice o člancima 25. ([8]) i 28. ([9]) Akta o industriji s nultom neto stopom emisija.

2. PODRUČJE PRIMJENE ČLANKA 26. AKTA O INDUSTRIJI S NULTOM NETO STOPOM EMISIJA

2.1. Dražbe obuhvaćene područjem primjene Akta o industriji s nultom neto stopom emisija

Članak 26. Akta o industriji s nultom neto stopom emisija obuhvaća:

1. *dražbe za tehnologije navedene u članku 4. stavku 1. točkama od (a) do (j) koje su tehnologije u području energije iz obnovljivih izvora*

U skladu s člankom 26. stavkom 1. necjenovni kriteriji trebali bi se primjenjivati na dražbama za tehnologije koje ispunjavaju dva uvjeta: (1) navedene su u članku 4. stavku 1. točkama od (a) do (j) i (2) smatraju se tehnologijama u području energije iz obnovljivih izvora. U članku 3. točki 3. Akta o industriji s nultom neto stopom emisija **„tehnologije u području energije iz obnovljivih izvora"** definirane su kao tehnologije koje proizvode energiju iz obnovljivih izvora. Pritom „energija iz obnovljivih izvora" slijedi definiciju iz članka 2. točke 1. Direktive o energiji iz obnovljivih izvora ([10]). U toj se direktivi „energija iz obnovljivih izvora" definira kao „energija iz obnovljivih nefosilnih izvora, primjerice energija vjetra, solarna energija (toplinska i fotonaponska) te geotermalna energija, energija iz okoliša, energija plime i oseke, valova te druga energija oceana, hidroenergija, biomasa, plin dobiven od otpada, plin dobiven iz uređaja za obradu otpadnih voda i bioplin."

Na temelju tih uvjeta predmetne tehnologije navedene su u bilješci 2. Provedbene uredbe i sljedeće su:

— solarne tehnologije, uključujući fotonaponske tehnologije, solarne termalno-električne tehnologije i solarne termalne tehnologije,

— tehnologije energije vjetra na kopnu i tehnologije energije iz obnovljivih izvora na moru,

— tehnologije dizalica topline i geotermalne energije,

— tehnologije vodika, uključujući elektrolizatore i gorivne članke, ako se upotrebljavaju za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora,

— tehnologije održivog bioplina i biometana,

— tehnologije održivih alternativnih goriva koje su tehnologije obnovljivih goriva.

Među tehnologijama navedenima u članku 4. stavku 1. točkama od (a) do (j) Akta o industriji s nultom neto stopom emisija sljedeće se **ne smatraju tehnologijama u području energije iz obnovljivih izvora** i stoga nisu obuhvaćene područjem primjene članka 26. tog akta: (c) tehnologije baterija i skladištenja energije ([11]); (g) tehnologije hvatanja i skladištenja ugljika; (h) tehnologije elektroenergetske mreže, uključujući tehnologije električnog punjenja za prijevoz i tehnologije za digitalizaciju mreže; (i) tehnologije za energiju iz nuklearne fisije, uključujući tehnologije nuklearnoga gorivnog ciklusa.

„Tehnologije vodika", kao što su elektrolizatori i gorivni članci, neutralne su s obzirom na to je li vodik koji proizvode obnovljivi izvor energije. Tehnologije vodika stoga su obuhvaćene područjem primjene članka 26. Akta o industriji s nultom neto stopom emisija samo ako se upotrebljavaju za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora. To ne znači da države članice ne mogu primjenjivati članak 26. na dražbe za potporu tehnologijama vodika koje se mogu upotrebljavati i za proizvodnju vodika koji nije obnovljiv u skladu s Direktivom o energiji iz obnovljivih izvora. Međutim, za potrebe

([7]) Direktiva 2009/81/EZ, Direktiva 2014/23/EU, Direktiva 2014/24/EU ili Direktiva 2014/25/EU (SL L 216, 20.8.2009., str. 76., ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2009/81/oj).

([8]) Dopuniti upućivanjem na Smjernice o članku 25. Akta o industriji s nultom neto stopom emisija.

([9]) Komunikacija Komisije – Smjernice za provedbu članka 28. Uredbe (EU) 2024/1735 o uspostavi okvira mjera za jačanje europskog ekosustava za proizvodnju tehnologija s nultom neto stopom emisija i izmjeni Uredbe (EU) 2018/1724 (Akt o industriji s nultom neto stopom emisija) (SL C, C/2026/123, 7.1.2026., ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2026/123/oj).

([10]) Direktiva (EU) 2018/2001 Europskog parlamenta i Vijeća od 11. prosinca 2018. o promicanju uporabe energije iz obnovljivih izvora (SL L 328 del 21.12.2018., str. 82., ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2018/2001/oj).

([11]) Valja istaknuti da se tehnologije baterija i skladištenja energije svejedno mogu promicati primjenom kriterija integracije energetskog sustava.

izračuna minimalnog praga količine za prodaju na dražbi na koju se moraju primijeniti zahtjevi iz članka 26. Akta o industriji s nultom neto stopom emisija ne može se uzimati u obzir vodik koji nije obnovljivog podrijetla. **„Održiva alternativna goriva”**, kako su definirana u članku 3. točki 7. Akta o industriji s nultom neto stopom emisija, znači održiva zrakoplovna goriva, sintetička niskougljična zrakoplovna goriva ili vodik za zrakoplovstvo kako su definirani u članku 3. točki 7., 13. odnosno 17. Uredbe (EU) 2023/2405 namijenjeni zrakoplovnom sektoru ili goriva namijenjena pomorskom sektoru kako su utvrđena u skladu s kriterijima definiranima u članku 10. stavcima 1. i 2. Uredbe (EU) 2023/1805. Budući da ta definicija uključuje goriva iz neobnovljivog izvora energije, potrebno je pojasniti da su područjem primjene članka 26. Akta o industriji s nultom neto stopom emisija obuhvaćene samo tehnologije održivih alternativnih goriva koje se upotrebljavaju za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora. Održiva alternativna goriva koja su ujedno obnovljiva i obuhvaćena ovim područjem primjene stoga su sljedeća: biogoriva i obnovljiva goriva nebiološkog podrijetla koja se upotrebljavaju u zrakoplovstvu te biogoriva, bioplin i obnovljiva goriva nebiološkog podrijetla koja se upotrebljavaju u pomorskoj industriji.

Osim toga, hidroenergija, biomasa, odlagališni plin i plin iz postrojenja za pročišćavanje otpadnih voda, tehnologije osmotske energije i tehnologije energije iz okoliša koje nisu dizalice topline nisu obuhvaćeni područjem primjene članka 26. jer nisu navedeni u članku 4. stavku 1. točkama od (a) do (j) Akta o industriji s nultom neto stopom emisija.

Na **dražbe za više tehnologija** (tj. dražbe za uvođenje nekoliko tehnologija) primjenjuje se članak 26. ako je barem jedna od tehnologija obuhvaćenih dražbom tehnologija u području energije iz obnovljivih izvora na koju se primjenjuje taj članak. U slučaju dražbi za više tehnologija od kojih su sve obuhvaćene područjem primjene članka 26. (npr. tehnologije energije vjetra i solarne fotonaponske tehnologije), odredbe članka 26. primjenjuju se na sve tehnologije. Na dražbama na kojima je samo jedna ili više prihvatljivih tehnologija obuhvaćena područjem primjene članka 26. (npr. solarna fotonaponska tehnologija u kombinaciji s tehnologijom skladištenja) članak 26. primjenjuje se samo na komponentu koja se odnosi na energiju iz obnovljivih izvora. Stoga će se pri provjeri usklađenosti s obvezama iz članka 26. u obzir uzeti samo kapacitet dražbe predviđen za tu tehnologiju u području energije iz obnovljivih izvora. Međutim, države članice mogu odlučiti proširiti primjenu necjenovnih kriterija na komponentu skladištenja. Nadalje, iako tehnologije baterija i skladištenja nisu izravno obuhvaćene područjem primjene članka 26., države članice svejedno mogu poduprijeti njihovo uvođenje primjenom kriterija integracije energetskog sustava među opcijama navedenima u aspektima održivosti.

2. *Za najmanje 30 % godišnje količine koja se prodaje na dražbi po državi članici ili, alternativno, za najmanje 6 gigavata godišnje po državi članici za uvođenje energije iz obnovljivih izvora*

Količina koja se prodaje na dražbi mjeri se prema kapacitetu ili energiji proizvedenoj u postrojenjima za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora koja se nastoje poduprijeti dražbama. Prag od 30 % trebalo bi izračunati primjenom sličnog pokazatelja za cijelu količinu koja se prodaje na dražbi, bez obzira na to temelji li se na kapacitetu ili proizvodnji, a izračunava se na temelju ukupne količine koja se prodaje na dražbi za sve tehnologije u području energije iz obnovljivih izvora (tj. ne zasebno za svaku tehnologiju u području energije iz obnovljivih izvora).

„Godišnje” se odnosi na kalendarske godine, što znači da će države članice morati osigurati da od 2026. najmanje 30 % količine koja se prodaje na dražbi po državi članici svake kalendarske godine (ili alternativno najmanje 6 gigavata godišnje) ispunjava zahtjeve iz članka 26. Akta o industriji s nultom neto stopom emisija. Relevantni datum za izračun godišnje količine koja se prodaje na dražbi je datum objave dražbe, a ne datum dodjele. Na primjer, ako je dražba objavljena u studenom 2026., a rezultati dražbe u svibnju 2027., količina za prodaju na dražbi uračunava se u godinu u kojoj je dražba objavljena, u ovom slučaju kalendarsku godinu 2026.

Hoće li dražba biti obuhvaćena područjem primjene članka 26. ovisi o svrsi dražbe. Članak 26. primjenjuje se na dražbe kako su definirane u članku 3. točki 27. Akta o industriji s nultom neto stopom emisija, tj. one koje su oblikovane kao mehanizmi za postupke konkurentnog nadmetanja za potporu proizvodnji ili potrošnji energije iz obnovljivih izvora koji nisu obuhvaćeni područjem primjene direktiva o javnoj nabavi ([12]). Dražbe koje nisu obuhvaćene tom definicijom, tj. dražbe ograničene na dodjelu dozvole ili koncesije za upotrebu morskog dna bez potpore za proizvodnju ili potrošnju energije iz obnovljivih izvora, isključene su iz područja primjene članka 26. Akta o industriji s nultom neto stopom emisija. To vrijedi i za države članice koje prvo pokreću dražbu za dodjelu prava zakupa i razvoja, a zatim dražbu za pružanje financijske potpore.

([12]) Direktiva 2009/81/EZ Europskog parlamenta i Vijeća ili direktive 2014/23/EU, 2014/24/EU ili 2014/25/EU.

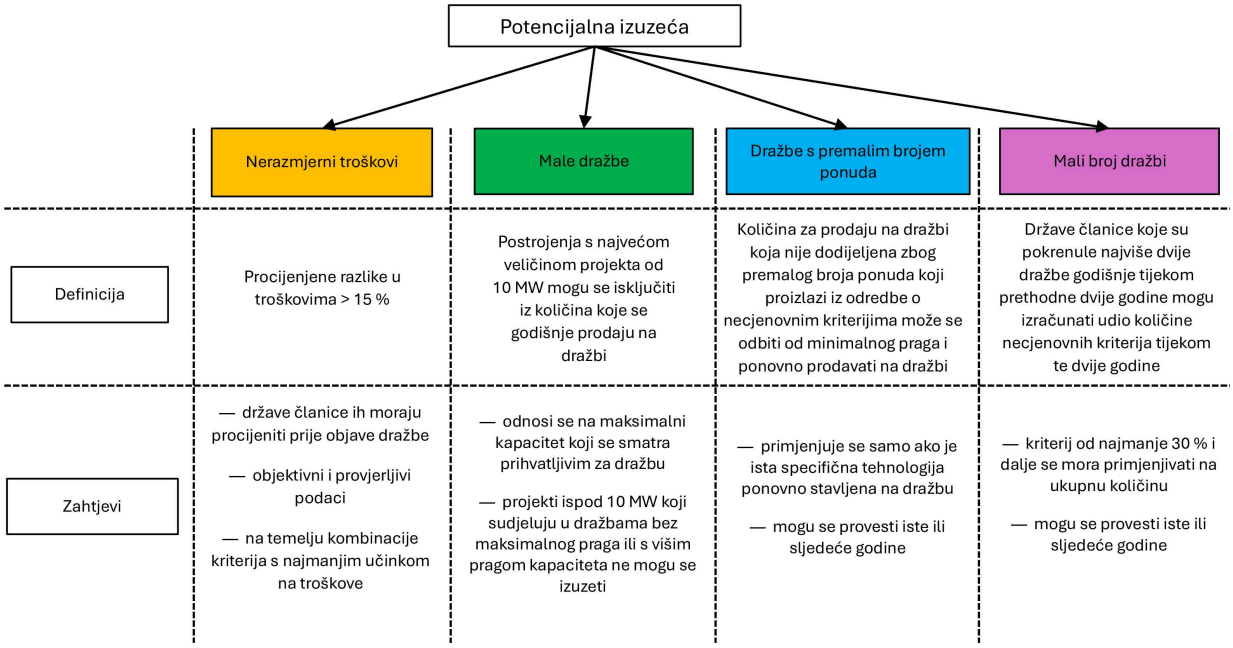
Ako je riječ o potpori za tehnologije s nultom neto stopom emisija isti se troškovi ne mogu pokriti dvaput. Stoga nije moguća situacija u kojoj se primjenjuju i članak 26. i članak 28. Akta o industriji s nultom neto stopom emisija ([13]).

2.2. **Izuzeća i posebne odredbe**

Članak 26. Akta o industriji s nultom neto stopom emisija državama članicama omogućuje da određene dražbe izuzmu od obveze primjene necjenovnih kriterija i da te dražbe isključe iz izračuna količina koje se prodaju na dražbi, po godini i državi članici, kako bi se pod određenim uvjetima izračunala obveza od 30 % ili 6 GW iz članka 26. stavka 7. Ti su uvjeti opisani u članku 26. stavcima 5., 10. i 11. Akta o industriji s nultom neto stopom emisija i sažeti na slici 1.

Slika 1

Sažetak izuzeća

([13]) Ako država članica na dražbi dodijeli investicijsku ili operativnu potporu za fotonaponska postrojenja, člankom 26. Akta o industriji s nultom neto stopom emisija dopušta se primjena kriterija iz tog akta kao:
— kriterija prihvatljivosti, ili
— kriterija dodjele (tj. daje se više bodova u dražbi projektima koji ispunjavaju kriterije iz Akta o industriji s nultom neto stopom emisija).
Na primjer, kad je riječ o potpori dodijeljenoj za fotonaponske tehnologije, na iste prihvatljive troškove (troškove nabave fotonaponske tehnologije) ne mogu se primijeniti druge mjere potpore. Fotonaponska tehnologija stoga se ne može poduprijeti zasebnom mjerom potpore za ulaganje (na primjer, dodatnom financijskom naknadom u skladu s člankom 28. Akta o industriji s nultom neto stopom emisija).
Ako država članica dodijeli investicijsku potporu za nabavu fotonaponskih tehnologija izvan dražbe (npr. na temelju intenziteta potpore), člankom 28. Akta o industriji s nultom neto stopom emisija dopušta se:
— da se necjenovni kriteriji koriste kao kriteriji prihvatljivosti, ili
— da se dodatna financijska naknada dodijeli za fotonaponske tehnologije u skladu s Aktom o industriji s nultom neto stopom emisija u okviru ograničenja intenziteta potpore iz relevantnih pravila o državnim potporama. Ta ograničenja intenziteta potpore utvrđena su primjenjivim odredbama Uredbe o općem skupnom izuzeću, okvira za državne potpore u sklopu Plana za čistu industriju ili Smjernica o državnim potporama za klimu, zaštitu okoliša i energiju (CEEAG).
Isti prihvatljivi troškovi ne mogu se financirati u okviru više mjera potpore. To znači da fotonaponske tehnologije kojima je dodijeljena potpora za ulaganje izvan dražbe (na primjer, kao dodatna financijska naknada u skladu s člankom 28. Akta o industriji s nultom neto stopom emisija) ne mogu primiti potporu za iste prihvatljive troškove (troškove nabave fotonaponskih tehnologija) u okviru druge mjere potpore ako bi se, na primjer, potpora dodijelila putem dražbe (neovisno o tome je li dražba obuhvaćena područjem primjene članka 26. Akta o industriji s nultom neto stopom emisija).
Stoga, kad je potpora dodijeljena, nije moguća situacija u kojoj se primjenjuju i članak 26. i članak 28. Akta o industriji s nultom neto stopom emisija.

2.2.1. *Nerazmjerni troškovi dražbe*

U članku 26. stavku 5. Akta o industriji s nultom neto stopom emisija navodi se da države članice ne bi trebale biti obvezne u svojim dražbama primjenjivati necjenovne kriterije iz stavka 1. ako bi zbog primjene tih kriterija snosile nerazmjerne troškove.

U skladu s tom odredbom procijenjene razlike u troškovima veće od 15 % po dražbi mogu se smatrati nerazmjernima.

Važno je pojasniti da se izraz „procijenjene razlike u troškovima” ne odnosi na razlike u troškovima određenih tehnologija koje se prodaju na dražbi, kao što su gotovi proizvodi ili komponente, nego na trošak dražbe, tj. trošak koji država članica snosi zbog primjene necjenovnih kriterija, bilo u smislu veće potpore dodijeljene najuspješnijim sudionicima u dražbi bilo u smislu manjih prihoda od dražbe. Država članica mora procijeniti nerazmjerne troškove prije objave dražbe. Takvi se troškovi mogu dokazati samo ako država članica dostavi objektivne i provjerljive podatke koji pokazuju da bi primjena necjenovnih kriterija dovela do razlika u troškovima većih od 15 % između dražbe koja se provodi primjenom tih necjenovnih kriterija i dražbe bez necjenovnih kriterija za određenu tehnologiju. „Objektivni i provjerljivi podaci” znači da bi, radi primjene ove klauzule, države članice morale dostaviti podatke na temelju točne analize tržišta koji pokazuju da bi zbog primjene kriterija troškovi ponuđenih projekata postali nerazmjerni u usporedbi s protučinjeničnom analizom troškova ako se ne bi primjenjivali necjenovni kriteriji iz članka 26. Trošak zadnjih dražbi mogao bi se upotrijebiti kao referentna vrijednost, uzimajući u obzir druge čimbenike, kao što su inflacija, trošak kapitala ili ograničenja lanca opskrbe, koji bi mogli utjecati i na trošak dražbe. Podaci moraju biti provjerljivi u smislu da dionici moraju biti obaviješteni o analizi koju je provela država članica, a podaci iz te analize moraju biti dostupni zainteresiranim dionicima.

Budući da države članice imaju određeni stupanj fleksibilnosti u primjeni necjenovnih kriterija, uključujući, na primjer, mogućnost primjene nekih od njih kao kriterija dodjele i dodjeljivanja niskog pondera tim kriterijima dodjele, procjena razlike u troškovima mora se temeljiti na kombinaciji i određivanju kriterija koji imaju najmanji mogući učinak na troškove. Ako zbog te najniže razine primjene kriterija procijenjena razlika u troškovima prijeđe 15 %, države članice mogu odlučiti da neće primjenjivati necjenovne kriterije iz članka 26.

2.2.2. *Izuzeće za male dražbe*

Člankom 26. stavkom 10. Akta o industriji s nultom neto stopom emisija dopušta se isključivanje dražbi za postrojenja s maksimalnom veličinom projekta od 10 MW iz izračuna količina koje se godišnje prodaju na dražbi po državi članici kako bi se izračunala obveza od 30 % ili 6 GW iz članka 26. stavka 7. Male države članice često primaju ponude samo iz malih projekata zbog ograničene dostupnosti zemljišta. Stoga je cilj te odredbe spriječiti da mali projekti, koje često provode mikropoduzeća ili mala ili srednja poduzeća, budu preopterećeni zbog obveze da primijene kriterije koje možda neće moći ispuniti.

Prag od 10 MW ne odnosi se na najveću ukupnu količinu za dražbu, nego na najveći kapacitet projekata koji se smatraju prihvatljivima u okviru dražbe. To znači da se projekti kapaciteta manjeg od 10 MW koji sudjeluju u dražbi bez maksimalnog praga kapaciteta ili s višim pragom kapaciteta ne mogu izuzeti od primjene necjenovnih kriterija iz članka 26.

2.2.3. *Izuzeće za dražbe s premalim brojem ponuda*

Člankom 26. stavkom 10. Akta o industriji s nultom neto stopom emisija predviđeno je i izuzeće u slučaju premalog broja ponuda na dražbi. Ako je na dražbi za specifičnu tehnologiju na koju se primjenjuju necjenovni kriteriji bilo premalo ponuda, udio količine za prodaju na dražbi za koji je podneseno premalo ponuda može se izuzeti od primjene necjenovnih kriterija.

Dražba ima premalo prijava ako ponude za tu dražbu obuhvaćaju količinu manju od ukupne količine kapaciteta na dražbi. To u praksi znači da se količina za prodaju na dražbi koja nije dodijeljena može oduzeti od izračuna za obvezni minimalni prag od 30 % količine (ili 6 GW) koja se godišnje prodaje na dražbi po državi članici kako je utvrđeno u članku 26. stavku 7. i može se ponovno prodavati na dražbi iste ili sljedeće godine. Međutim, to se primjenjuje samo ako je ista specifična tehnologija ponovno stavljena na dražbu. Na primjer, nedovoljna količina tehnologije energije vjetra na moru ponuđena na dražbi može se isključiti iz izračuna praga od 30 % samo tako da se oduzme od druge, sljedeće dražbe za tehnologiju energije vjetra na moru.

Na primjer, ako država članica 2026. na dražbi proda ukupno 1 GW, najmanje 300 MW mora biti u skladu s odredbama Akta o industriji s nultom neto stopom emisija. Ako 2026. ne budu podnesene ponude za 100 MW, ta se količina može ponovno prodavati na dražbi u bilo kojem trenutku, a da se ne računa u ukupnu količinu za prodaju na dražbi. Na primjer, ako se 1 GW proda na dražbi 2027., najmanje 270 MW mora biti u skladu s Aktom o industriji s nultom neto stopom emisija (tj. 30 % od 900 MW nakon što se oduzme 100 MW za koji nije bilo dovoljno ponuda 2026.).

2.2.4. *Izuzeće za mali broj dražbi*

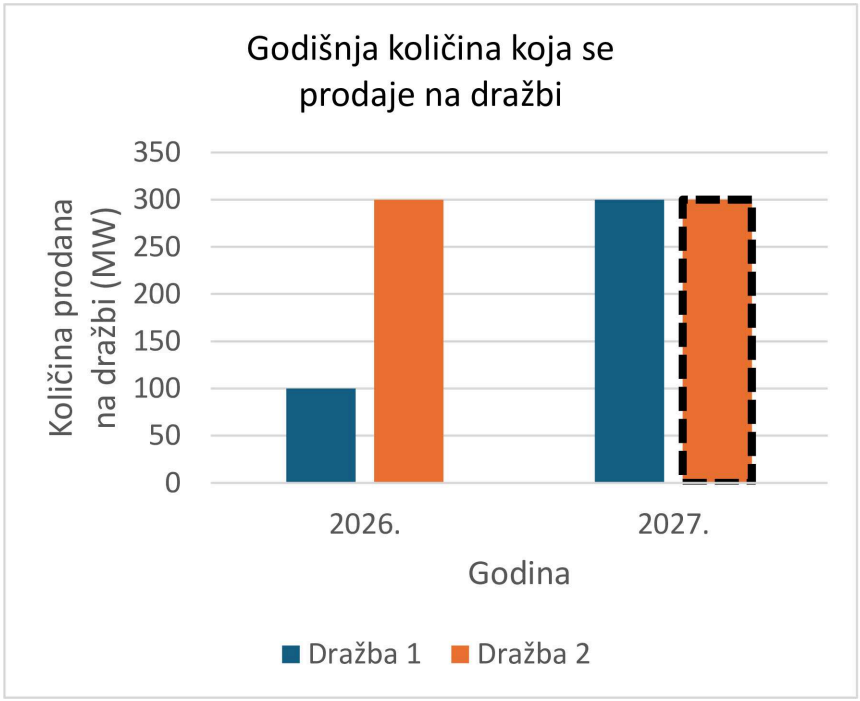
Kako bi se državama članicama s malim brojem dražbi olakšala provedba obveze necjenovnih kriterija, člankom 26. stavkom 11. Akta o industriji s nultom neto stopom emisija predviđa se fleksibilnost u pogledu vremenske primjene obveznog praga od 30 %. Iako se obveza utvrđivanja necjenovnih kriterija obično primjenjuje na 30 % količina koje se godišnje prodaju na dražbi, države članice koje su pokrenule najviše dvije dražbe godišnje tijekom prethodne dvije godine mogu izračunati udio dražbi na koje se primjenjuju odredbe o necjenovnim kriterijima tijekom tog dvogodišnjeg razdoblja umjesto na godišnjoj osnovi. To znači, na primjer, da države članice na koje se primjenjuje to posebno pravilo mogu odlučiti da necjenovne kriterije iz članka 26. ne primjenjuju na dražbe objavljene određene godine, nego samo sljedeće godine, ili da necjenovne kriterije primjenjuju na udio manji od 30 % količine za prodaju na dražbi određene godine i na veći udio u sljedećoj godini, pod uvjetom da se kriteriji primjenjuju na 30 % ukupne količine koja se prodaje na dražbi u dvogodišnjem razdoblju. U tablici u nastavku naveden je konkretan primjer:

Dražbe (2026. i 2027.)	Godina	Količina stavljena na dražbu
Dražba br. 1	2026.	100 MW
Dražba br. 2	2026.	300 MW
Dražba br. 3	2027.	300 MW
Dražba br. 4	2027.	300 MW
Ukupno		1 000 MW/1 GW

Minimalna količina koja se prodaje na dražbi i koja mora biti u skladu s odredbama Akta o industriji s nultom neto stopom emisija iz članka 26. stoga je: 30 % od 1 000 MW = 300 MW. To znači da je, ako je dražba br. 4 u 2027. u skladu sa zahtjevima Akta o industriji s nultom neto stopom emisija, ispunjen minimalni prag za dražbe u skladu s Aktom o industriji s nultom neto stopom emisija.

Slika 2

Raspodjela dražbi male vrijednosti

Ukupna količina tijekom dvogodišnjeg razdoblja = 100 + 300 + 300 + 300 = 1 000 MW/1 GW

Minimalna količina koja mora biti u skladu s odredbama Akta o industriji s nultom neto stopom emisija = 30 % od 1 000 MW = 300 MW

Ako je druga dražba 2027. (obrubljena) u skladu sa zahtjevima Akta o industriji s nultom neto stopom emisija, ispunjen je minimalni prag za dražbe u skladu s Aktom o industriji s nultom neto stopom emisija.

3. OBLIKOVANJE DRAŽBI KOJE UKLJUČUJU NECJENOVNE KRITERIJE

U članku 26. Akta o industriji s nultom neto stopom emisija utvrđena su pravila o oblikovanju dražbi za uvođenje obnovljivih izvora energije. U tom se članku uvodi zahtjev za primjenu određenih necjenovnih kriterija, kao pretkvalifikacijskih kriterija, kriterija dodjele ili njihove kombinacije, u oblikovanju nacionalnih dražbi.

— **Pretkvalifikacijski kriteriji** su minimalni zahtjevi koje potencijalni ponuditelj mora ispuniti kako bi mogao sudjelovati u dražbi ili postupku podnošenja ponuda. Pretkvalifikacijski kriteriji stoga su kriterij za prolaz/eliminaciju i kao takvi mogu poslužiti kao važan instrument za odabir kako bi se osiguralo da se u evaluaciji uzmu u obzir samo ponuditelji koji ispunjavaju pretkvalifikacijske kriterije.

— **Kriteriji dodjele** su kriteriji koji se upotrebljavaju za evaluaciju i usporedbu podnesenih ponuda i služe kao osnova za odabir najuspješnije ponude.

— Mogu se **kombinirati pretkvalifikacijski kriteriji i kriteriji dodjele**, npr. primjena nekih zahtjeva određenog kriterija kao pretkvalifikacijskih kriterija, a drugih kao kriterija dodjele.

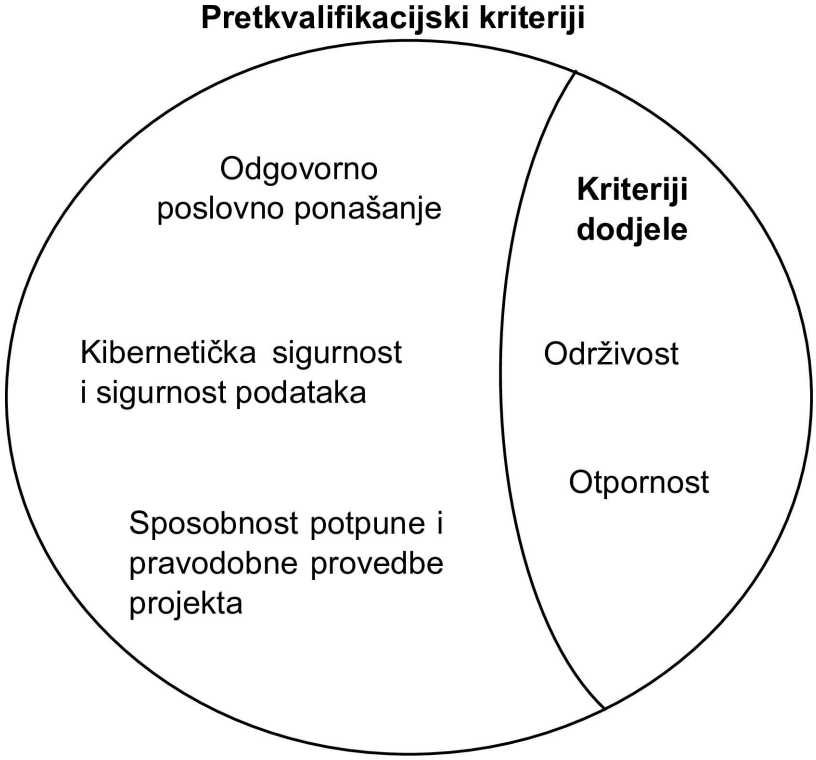
Člankom 26. stavkom 1. Akta o industriji s nultom neto stopom emisija od država članica zahtijeva se da u oblikovanje svojih dražbi uključe sljedeće kriterije:

„(a) ***pretkvalifikacijske kriterije*** *koji se odnose na: i. odgovorno poslovno ponašanje; ii. kibernetičku sigurnost i sigurnost podataka; i iii. sposobnost potpune i pravodobne provedbe projekta;*

(b) ***pretkvalifikacijske kriterije ili kriterije dodjele*** *za procjenu doprinosa dražbe održivosti i otpornosti…”*

Slika 3

Pretkvalifikacijski kriteriji i kriteriji dodjele

Stoga se tri necjenovna kriterija navedena u točki (a) – odgovorno poslovno ponašanje, kibernetička sigurnost i sigurnost podataka te sposobnost potpune i pravodobne provedbe projekta – moraju uključiti u oblikovanje dražbe kao pretkvalifikacijski kriteriji. S druge strane, države članice imaju mogućnost odrediti obvezne necjenovne kriterije povezane s otpornošću i održivošću kao pretkvalifikacijske kriterije, kriterije dodjele ili njihovu kombinaciju (za primjer vidjeti odjeljak 4.4.). Time se javnim tijelima omogućuje da oblikovanje dražbi i oblikovanje necjenovnih kriterija prilagode svojim zahtjevima.

U skladu s posljednjim podstavkom članka 26. stavka 2. države članice mogu koristiti dodatne necjenovne kriterije osim onih navedenih u članku 26. stavku 2.

Države članice pri primjeni necjenovnih kriterija iz članka 26. Akta o industriji s nultom neto stopom emisija trebaju poštovati odredbe tog članka i specifikacije za te kriterije utvrđene u Provedbenoj uredbi (EU) 2025/1176. Države članice ne smiju, osim ako im je to izričito dopušteno, odstupiti od zahtjeva utvrđenih u Provedbenoj uredbi, a necjenovni kriteriji utvrđeni u njihovim dražbama moraju biti u skladu s tim zahtjevima.

Na primjer, pri primjeni kriterija otpornosti države članice ne bi trebale nametati strože zahtjeve otpornosti od onih utvrđenih u Provedbenoj uredbi. Budući da se člankom 7. Provedbene uredbe zahtijeva da, kako bi fotonaponske tehnologije ispunile kriterij otpornosti, barem četiri glavne posebne komponente po izboru ponuditelja ([14]) ne potječu iz treće zemlje o kojoj EU ovisi, države članice ne mogu promijeniti taj zahtjev na tri ili pet glavnih posebnih komponenti. Međutim, ako se otpornost primjenjuje kao kriterij dodjele, države članice imaju mogućnost, u skladu s uvodnom izjavom 9. Provedbene uredbe, dodijeliti dodatne bodove (uz bodove koji se dodjeljuju ako su ispunjeni minimalni zahtjevi iz članka 7. stavka 1. prvog podstavka točaka od (a) do (f)) za premašivanje minimalnih zahtjeva otpornosti. Međutim, to ne omogućuje izmjenu necjenovnih kriterija otpornosti navedenih i utvrđenih u Provedbenoj uredbi.

([14]) S popisa gotovih proizvoda i glavnih posebnih komponenti utvrđenog u Provedbenoj uredbi (EU) 2025/1178.

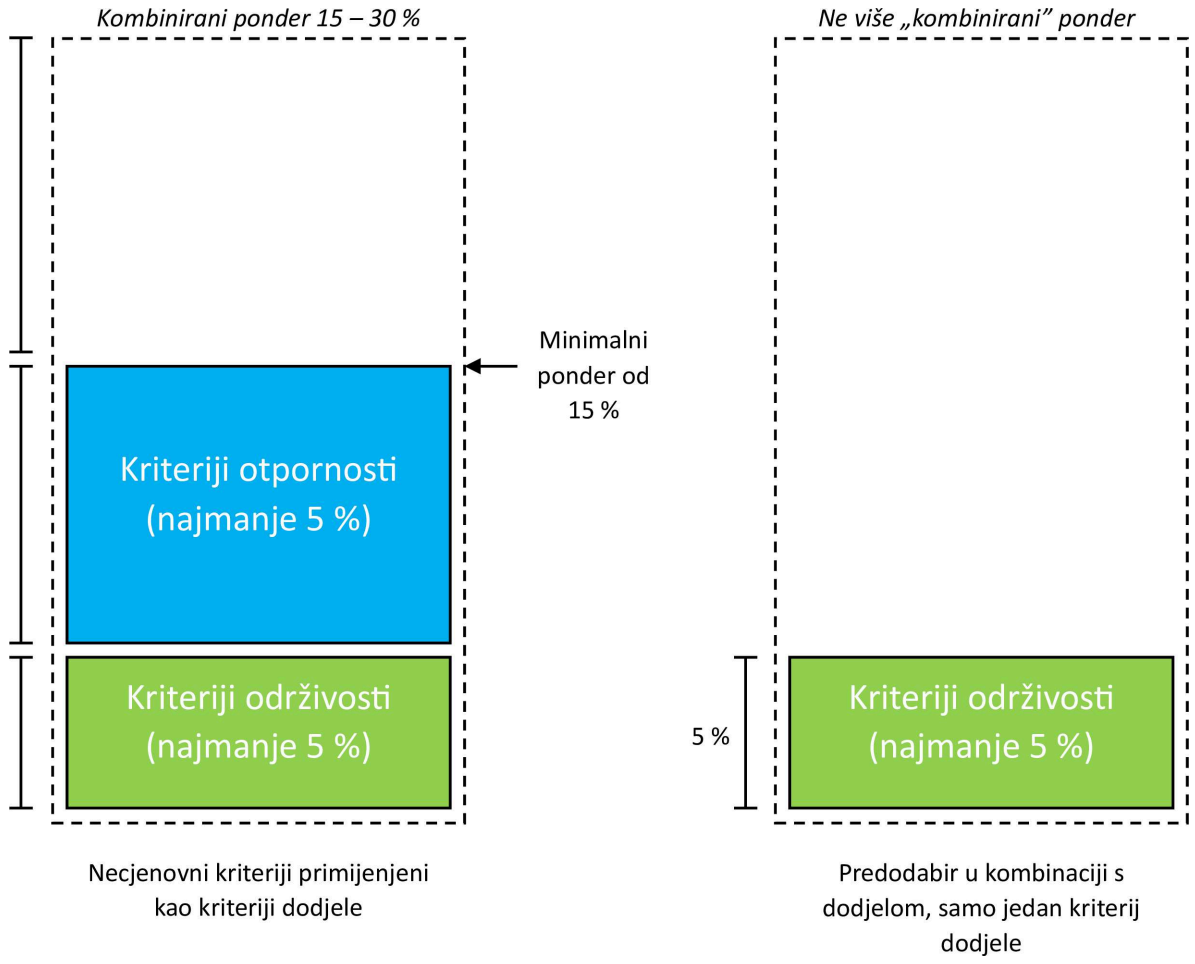
Kako je objašnjeno u uvodnoj izjavi 9. Provedbene uredbe, „[k]ad odlučuje o tome hoće li se za tehnologije s nultom neto stopom emisija ili njihove glavne posebne komponente kriterij koji se odnosi na otpornost primjenjivati kao pretkvalifikacijski kriterij ili kriterij dodjele relevantna tijela trebala bi uzeti u obzir razinu ovisnosti Unije o trećoj zemlji za predmetnu tehnologiju s nultom neto stopom emisija ili njezinu glavnu posebnu komponentu, dostupnost alternativnih izvora opskrbe i mogući utjecaj primjene otpornosti kao pretkvalifikacijskog kriterija, a ne kriterija dodjele na opskrbu tom glavnom posebnom komponentom.” Kako bi se zajamčilo da se ti aspekti na odgovarajući način uzmu u obzir pri oblikovanju dražbe, države članice trebale bi izbjegavati negativne učinke na konkurentnost postupka podnošenja ponuda te definirati i evaluirati kriterije na objektivan, transparentan i nediskriminirajući način, koji ne uzrokuje nerazmjerno povećanje troškova. To bi se primjerice moglo dogoditi ako necjenovni kriterij korišten kao pretkvalifikacijski kriterij ograničava broj dobavljača jer specifikacije tog necjenovnog kriterija isključuju dobavljače kojima je pridržavanje posebno teško ili skupo, primjerice zbog tehničkih karakteristika gotovog proizvoda tehnologija s nultom neto stopom emisija. U tim slučajevima države članice trebale bi taj kriterij koristiti kao kriterij dodjele, a ne pretkvalifikacijski kriterij ili, ako se koristi kao pretkvalifikacijski kriterij, formulirati ga tako da omogućuje sudjelovanje šireg kruga dobavljača.

Ponderiranje necjenovnih kriterija kao kriterija dodjele

Člankom 26. stavkom 4. propisano je: „Države članice svakom kriteriju za procjenu doprinosa dražbe održivosti i otpornosti, kada se primjenjuju kao kriteriji dodjele, daju minimalni ponder od 5 % i kombinirani ponder od između 15 % i 30 % kriterijâ dodjele.” To znači da, ako se necjenovni kriteriji primjenjuju kao kriteriji dodjele, njihov minimalni ponder treba biti 15 % ukupno i 5 % za svaki kriterij. Na primjer, država članica koja u dražbi primjenjuje kriterije otpornosti i okolišne održivosti kao kriterije dodjele mogla bi im dodijeliti kombinirani ponder od 15 % (npr. 5 % za okolišnu održivost i 10 % za otpornost). Ako država članica kombinira pretkvalifikacijske kriterije i kriterije dodjele te kao kriterij dodjele koristi samo jedan necjenovni kriterij (npr. inovacije kao pretkvalifikacijski kriterij i otpornost kao kriterij dodjele), minimalni ponder necjenovnog kriterija dodjele trebao bi biti 5 %.

Slika 4

Ponderiranje necjenovnih kriterija

Time se ne dovodi u pitanje mogućnost primjene većeg pondera za necjenovne kriterije dodjele ako nije dodijeljena državna potpora ([15]). Mogućnost primjene necjenovnih kriterija u slučaju državne potpore izričito je navedena u pravilima o državnim potporama (Smjernice o državnim potporama za klimu, zaštitu okoliša i energiju (CEEAG) i okvir za mjere državne potpore kojima se podupire Plan za čistu industriju (CISAF)) ([16]). Dodatne smjernice navedene su u smjernicama o osmišljavanju dražbi za uvođenje energije iz obnovljivih izvora ([17]). Ako je u dražbu uključena državna potpora, ponderiranje necjenovnih kriterija dodjele mora biti u skladu s bilo kojim ograničenjem za necjenovne kriterije utvrđenim na temelju pravila o državnim potporama. Ponder od 30 % za necjenovne kriterije iz članka 26. stavka 4. usklađen je sa Smjernicama o državnim potporama za klimu, zaštitu okoliša i energiju (CEEAG) iz 2022. ([18]) i okvirom za mjere državne potpore kojima se podupire Plan za čistu industriju (CISAF) iz 2025. ([19]), u kojima je utvrđen maksimalni ponder od 30 % za necjenovne kriterije na dražbama koje uključuju državne potpore. Primjer dražbi u kojima je uključena državna potpora su dvosmjerni ugovori za kompenzaciju razlike.

4. **UTVRĐIVANJE I PROCJENA NECJENOVNIH KRITERIJA**

Provedbenom uredbom dodatno se preciziraju necjenovni kriteriji utvrđeni u Aktu o industriji s nultom neto stopom emisija kako bi se u najvećoj mogućoj mjeri uskladilo njihovo oblikovanje i primjena na dražbama za uvođenje energije iz obnovljivih izvora u cijelom EU-u. To pomaže u smanjenju transakcijskih troškova, osiguravanju pravne sigurnosti i izbjegavanju fragmentacije unutarnjeg tržišta i pritom državama članicama omogućuje da prilagode kriterije svojim nacionalnim sustavima dražbi i ciljevima politike. Međutim, potpuno usklađivanje nije bilo moguće u svim slučajevima. Provedbenom uredbom utvrđuju se neki od kriterija okolišne održivosti, na primjer, koje države članice mogu primjenjivati na dražbama, a da pritom nisu u potpunosti usklađeni. Osim toga, države članice i dalje mogu primjenjivati druge kriterije okolišne održivosti osim onih utvrđenih u Provedbenoj uredbi.

Oblikovanje i primjena necjenovnih kriterija mogu se uskladiti i drugim sredstvima osim regulatornog usklađivanja, tj. koordinacijom među državama članicama, među ostalim putem platforme za Akt o industriji s nultom neto stopom emisija. To je važno kako bi se osigurala ujednačena primjena necjenovnih kriterija, izbjegla fragmentacija tržišta i pružili jasni signali dionicima.

Svaki necjenovni kriterij trebalo bi procijeniti i ocijeniti neovisno, kako bi se zajamčila objektivna evaluacija ponuda.

([15]) To je moguće samo ako primjena tog većeg pondera za necjenovne kriterije ne dovede do reklasifikacije, tako da mjera „bez potpore" postane mjera državne potpore u skladu s Obavijesti Komisije o pojmu državne potpore iz članka 107. stavka 1. Ugovora o funkcioniranju Europske unije (SL C 262, 19.7.2016., str. 1.).

([16]) CEEAG, točke 49. i 50. i CISAF, točka 15. podtočka (d):
Za programe potpore odobrene na temelju CEEAG-a: „Kriteriji odabira koji se upotrebljavaju za rangiranje ponuda [kad postoji državna potpora] i, u konačnici, za dodjelu potpore u okviru konkurentnog natječajnog postupka trebali bi u pravilu staviti doprinos glavnim ciljevima mjere u izravan ili neizravan odnos s iznosom potpore koji je zatražio podnositelj zahtjeva. To se na primjer može izraziti u obliku potpore po jedinici zaštite okoliša ili potpore po jedinici energije. Možda se mogu uključiti i drugi kriteriji odabira koji nisu izravno ili neizravno povezani s glavnim ciljevima mjere. U takvim slučajevima ti drugi kriteriji ne smiju činiti više od 30 % pondera svih kriterija odabira. Država članica mora navesti razloge za predloženi pristup i osigurati da je on primjeren cilju koji se želi postići."
Za programe potpore odobrene na temelju CISAF-a: *„natjecateljski postupak" znači natjecateljski postupak koji ispunjava sve sljedeće uvjete: (i) otvoren je, jasan, transparentan i nediskriminirajući te se temelji na objektivnim kriterijima definiranima ex ante u skladu s ciljem mjere i svođenjem rizika strateškog dostavljanja ponuda na najnižu moguću mjeru; (ii) najmanje 70 % svih kriterija odabira koji se primjenjuju pri rangiranju ponuda definirano je u smislu potpore po jedinici zaštite okoliša (na primjer, potpora po jedinici referentne proizvodnje energije ili instaliranog kapaciteta proizvodnje energije ili pružene usluge fleksibilnosti u skladu s odjeljkom 4., ili EUR po toni smanjenja emisija CO2 ili jedinici ušteđene energije u skladu s odjeljkom 5.);..."*

([17]) Radni dokument službi Komisije „Smjernice za države članice o osmišljavanju dražbi za energiju iz obnovljivih izvora" priložen dokumentu „Preporuka Komisije o osmišljavanju dražbi za energiju iz obnovljivih izvora (C(2024) 2650).

([18]) Komunikacija Komisije – Smjernice o državnim potporama za klimu, zaštitu okoliša i energiju za 2022. (SL C 80, 18.2.2022, str. 1.).

([19]) Komunikacija Komisije – Okvir za mjere državne potpore kojima se podupire plan za čistu industriju (SL C, C/2025/3602, 4.7.2025., ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2025/3602/oj).

4.1. **Odgovorno poslovno ponašanje**

Kriterij odgovornog poslovnog ponašanja obvezan je pretkvalifikacijski kriterij. Njegova je svrha osigurati da su aktivnosti ponuditelja usklađene s potrebama društva i prirodnog okoliša. Temelji se na relevantnom okviru međunarodnih normi. U skladu s uvodnom izjavom 3. Provedbene uredbe necjenovni kriterij koji se odnosi na odgovorno poslovno ponašanje trebao bi nadilaziti zahtjeve dužne pažnje iz postojećeg prava Unije tako što zahtijeva da se poduzmu mjere za provedbu ključnih elemenata dužne pažnje koji se odnose na poslovne aktivnosti glavnog ponuditelja povezane s dražbom. Članak 4. Provedbene uredbe stoga ima šire područje primjene od obveze iz članka 5. stavka 1. točaka od (a) do (g) Direktive (EU) 2024/1760 o dužnoj pažnji za održivo poslovanje, koje se primjenjuje na širi raspon poduzeća (tj. poduzeća na koja se primjenjuje Direktiva 2013/34/EU o korporativnom izvješćivanju o održivosti ([20]), kako je definirano u njezinim člancima 19.a i 29.a i njihovim naknadnim izmjenama) i za ona koja su već obuhvaćena njezinim područjem primjene, predviđa njezinu primjenu (predviđeno za srpanj 2029.). Člankom 4. Provedbene uredbe utvrđene su različite obveze, ovisno o profilu ponuditelja. Opća je obveza ponuditelja (uz iznimku fizičkih osoba, ponuditelja koji nisu obuhvaćeni člancima 19.a i 29.a Direktive 2013/34/EU i energetskih zajednica) da u svojim poslovnim aktivnostima povezanima s dražbom poduzimaju mjere za provedbu ključnih elemenata dužne pažnje utvrđenih u članku 5. stavku 1. točkama od (a) do (g) Direktive (EU) 2024/1760 o dužnoj pažnji za održivo poslovanje i javno obavješćuju o svojem odgovornom poslovnom ponašanju putem javne izjave koja obuhvaća barem ključne elemente navedene u točki 61. podtočkama od (a) do (e) Priloga I. Delegiranoj uredbi (EU) 2023/2772.

Direktivom (EU) 2024/1760 utvrđuju se primjenjivi kriteriji za potrebe Akta o industriji s nultom neto stopom emisija. Budući da se u članku 4. Provedbene uredbe na dinamičan način upućuje na Direktivu 2013/34/EU i Direktivu (EU) 2024/1760, primjenjivi kriteriji automatski će se uskladiti sa sadržajem tih dviju direktiva kako se bude mijenjao. U Direktivi (EU) 2024/1760, kako je izmijenjena Skupnim paketom o održivosti, utvrđuju se kriteriji uspješnosti koji se primjenjuju za potrebe Akta o industriji s nultom neto stopom emisija i na sva poduzeća obuhvaćena Aktom o industriji s nultom neto stopom emisija, čime se osigurava da nema diskriminacije.

Na fizičke osobe, ponuditelje koji nisu obuhvaćeni člancima 19.a i 29.a Direktive 2013/34/EU i energetske zajednice koje podnose ponudu za projekte kapaciteta manjeg od 10 MW ne primjenjuju se te obveze. Međutim, ako podnesu ponudu za projekte kapaciteta većeg od 10 MW, u svojim poslovnim aktivnostima povezanima s dražbom moraju izvijestiti o ključnim elementima dužne pažnje utvrđenima u točki 61. podtočkama (c) i (d) Priloga I. Delegiranoj uredbi (EU) 2023/2772 ili primjenjivati dobrovoljne standarde izvješćivanja o održivosti preporučene na razini Unije, ako su dostupni. Međutim, nadležna tijela mogu odlučiti primijeniti opće obveze i na te ponuditelje (u tom se slučaju obveza izvješćivanja neće primjenjivati). To može biti slučaj, na primjer, ako je država članica zabrinuta da su ponuditelji možda u krajnjem vlasništvu ili pod kontrolom većih nositelja projekata ili neke druge treće strane.

Ako je ponuditelj projektno poduzeće, može ispuniti zahtjeve za izvješćivanje iz članka 4. stavka 2. Provedbene uredbe putem konsolidiranog izvješća o održivosti svojeg matičnog društva, pod uvjetom da su relevantne informacije o poslovnim aktivnostima projektnog poduzeća jasno prepoznatljive u tom izvješću kako bi nadležno tijelo moglo provjeriti usklađenost s primjenjivim zahtjevima dužne pažnje. Međutim, valja istaknuti da je samo projektno poduzeće i dalje dužno poštovati zahtjeve dužne pažnje iz članka 4. stavka 1. Provedbene uredbe. Iako matično poduzeće može izvješćivati o aktivnostima projektnog poduzeća, ne može umjesto njega ispunjavati sve elemente dužne pažnje iz članka 5. stavka 1. Direktive (EU) 2024/1760. Na primjer, matično poduzeće ne može suspendirati izvršenje ugovora projektnog poduzeća u slučaju da se negativni učinci ne mogu spriječiti ili na odgovarajući način ublažiti, kako je predviđeno člancima 10. i 11. Direktive 2024/1760.

([20]) Direktiva 2013/34/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 26. lipnja 2013. o godišnjim financijskim izvještajima, konsolidiranim financijskim izvještajima i povezanim izvješćima za određene vrste poduzeća, o izmjeni Direktive 2006/43/EZ Europskog parlamenta i Vijeća i o stavljanju izvan snage direktiva Vijeća 78/660/EEZ i 83/349/EEZ (SL L 182, 29.6.2013., str. 19., ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2013/34/oj).

4.2. **Kibernetička sigurnost i sigurnost podataka**

Zbog sve većih kibernetičkosigurnosnih rizika za elektroenergetski sustav kibernetička sigurnost i sigurnost podataka uključeni su kao obvezni pretkvalifikacijski kriteriji u članak 26. Akta o industriji s nultom neto stopom emisija. Taj necjenovni kriterij trebao bi osigurati da ponuditelji provode mjere za upravljanje utvrđenim kibernetičkosigurnosnim rizicima, uključujući sigurnosne rizike u lancu opskrbe. Člankom 5. Provedbene uredbe nastoji se osigurati primjena pristupa upravljanja rizicima, čime se potiče učinkovita provedba i smanjuje administrativno opterećenje za države članice i ponuditelje.

U skladu s člankom 5. točkom (a) Provedbene uredbe svi ponuditelji dužni su poduzeti odgovarajuće i razmjerne tehničke, operativne i organizacijske mjere koje odražavaju načela integrirane i tehničke sigurnosti kako bi se zajamčila sigurnost mrežnog i informacijskog sustava postrojenja. To znači da države članice mogu, prema potrebi, zahtijevati od ponuditelja da provedu mjere upravljanja kibernetičkosigurnosnim rizicima utvrđene u članku 21. stavku 2. Direktive (EU) 2022/2555 („Direktiva NIS 2") ([21]). Primjena zahtjeva u pogledu kibernetičke sigurnosti i sigurnosti podataka vrijedi za sve ponuditelje, bez obzira na to jesu li obuhvaćeni područjem primjene Direktive NIS 2. Stoga bi države članice od ponuditelja koji sudjeluju u dražbi, a nisu obuhvaćeni područjem primjene Direktive NIS 2, zahtijevale da provedu mjere upravljanja kibernetičkosigurnosnim rizicima na temelju načela koja proizlaze iz Direktive. Na temelju načela iz Direktive NIS 2 države članice trebale bi osigurati da se mjerama iz članka 21. stavka 2. te direktive uzimaju u obzir najnovija dostignuća i, prema potrebi, relevantne europske i međunarodne norme te trošak provedbe. Pri procjeni proporcionalnosti tih mjera mora se uzeti u obzir stupanj izloženosti ponuditelja rizicima, veličina ponuditelja, vjerojatnost pojave incidenata i njihova ozbiljnost, uključujući njihov društveni i gospodarski učinak.

Kad je riječ o zahtjevu da tehničke, operativne i organizacijske mjere za sigurnost mrežnih i informacijskih sustava postrojenja za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora trebaju odražavati načelo integrirane sigurnosti, ponuditelj bi (prije razvoja mrežnog i informacijskog sustava koji se upotrebljava u postrojenju, uključujući softver) trebao utvrditi pravila za siguran razvoj mrežnih i informacijskih sustava i primjenjivati ih pri internom razvoju takvih sustava ili pri eksternalizaciji razvoja sustava. Pravila bi trebala obuhvaćati sve faze životnog ciklusa, uključujući specifikaciju, projektiranje, razvoj, provedbu, održavanje i ispitivanje.

Aktom o kibernetičkoj otpornosti (Uredba (EU) 2024/2847) („Akt o kibernetičkoj otpornosti") utvrđuju se **zahtjevi u pogledu kibernetičke sigurnosti kojima se definira pristup integrirane sigurnosti** za proizvode s digitalnim elementima, uključujući hardver i softver. Proizvođači, države članice i drugi dionici mogu na internetskim stranicama Komisije ([22]) pronaći relevantne informacije o provedbi tog akta, a ondje se nalaze i odgovori na najčešća pitanja ([23]). Na europskoj će razini usklađene norme koje razvijaju europske organizacije za normizaciju (vidjeti stranicu CRA European standards | STAN4CR) te smjernice Komisije i tehničke smjernice ENISA-e ([24]) doprinijeti provedbi pristupa integrirane sigurnosti. Među resursima su i nacionalne smjernice država članica ([25]), a Agencija Europske unije za kibernetičku sigurnost (ENISA) i Zajednički istraživački centar Europske komisije popisali su postojeće europske i međunarodne norme u studiji *Cyber Resilience Act Requirements Mapping* ([26]).

([21]) Direktiva (EU) 2022/2555 Europskog parlamenta i Vijeća od 14. prosinca 2022. o mjerama za visoku zajedničku razinu kibersigurnosti širom Unije, izmjeni Uredbe (EU) br. 910/2014 i Direktive (EU) 2018/1972 i stavljanju izvan snage Direktive (EU) 2016/1148 (Direktiva NIS 2) (SL L 333, 27.12.2022., str. 80., ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2022/2555/oj).

([22]) https://digital-strategy.ec.europa.eu/hr/factpages/cyber-resilience-act-implementation.

([23]) https://digital-strategy.ec.europa.eu/hr/library/cyber-resilience-act-implementation-frequently-asked-questions.

([24]) https://www.enisa.europa.eu/.

([25]) https://digital-strategy.ec.europa.eu/hr/policies/cra-manufacturers.

([26]) Hernandez Ramos, J.L., Karopoulos, G., Nai Fovino, I., Spigolon, R., Sportiello L., Steri, G., Gorniak, S., Magnabosco, P., Atoui, R., Crippa Martinez, C., *Cyber Resilience Act Requirements Standards Mapping*, Ured za publikacije Europske unije, 2024., https://data.europa.eu/doi/10.2760/905934, JRC137340.

Pohranjivanje i obrada podataka povezanih s postrojenjima za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora izvan Europskog gospodarskog prostora (EGP) može, pod određenim uvjetima, predstavljati sigurnosnu prijetnju za postrojenje i cjelokupni sustav te biti u suprotnosti s pristupom upravljanju rizicima opisanim u članku 5. Provedbene uredbe. U Provedbenoj uredbi stoga se navode dva slučaja u kojima se ponuditelji moraju pobrinuti da se podaci ne pohranjuju niti obrađuju izvan EGP-a:

1. ako je ponuditelj pod jurisdikcijom treće zemlje koja od njega zahtijeva da nadležnim tijelima prijavi informacije o ranjivostima softvera ili hardvera, čak i prije nego što se sazna da su te ranjivosti iskorištene;

2. ako je ponuditelj pod jurisdikcijom treće zemlje s čijeg su državnog područja, prema javnoj izjavi u ime Unije ili države članice koja provodi dražbu, akteri prijetnje proveli zlonamjerne kibernetičke aktivnosti ili kampanje.

Države članice moraju identificirati navedene jurisdikcije trećih zemalja na temelju kriterija utvrđenih u Provedbenoj uredbi. Kad je riječ o kriteriju da postoji javna izjava u ime Unije da su akteri prijetnje koji djeluju s državnog područja treće zemlje proveli zlonamjerne kibernetičke aktivnosti ili kampanje, uvodna izjava 5. sadržava upućivanje na paket instrumenata za kibernetičku diplomaciju ([27]), „Okvir za zajednički diplomatski odgovor EU-a na zlonamjerne kibernetičke aktivnosti”, iz zaključaka Vijeća iz lipnja 2017. (https://www.cyber-diplomacy-toolbox.com/). U njoj se osim toga pojašnjava da bi države članice trebale uzeti u obzir sve mjere ograničavanja koje je Unija uvela radi odvraćanja od kibernetičkih napada na temelju Uredbe Vijeća (EU) 2019/796 od 17. svibnja 2019 ([28]). U Prilogu toj uredbi Vijeća nalazi se popis trećih zemalja na koje se ta vrsta izjave odnosi. Kad je riječ o javnim izjavama u ime države članice koja provodi dražbu, državama članicama savjetuje se da provjere sa svojim nacionalnim tijelima zaduženima za kibernetičku diplomaciju jesu li donesene relevantne javne izjave i, ako jesu, na koje se aspekte odnose.

Ako je ispunjen bilo koji od ta dva uvjeta, ponuditelji moraju dostaviti detaljan plan za kibernetičku sigurnost u kojem se navode tehničke, operativne i organizacijske mjere koje su provedene kako bi podaci koji se upotrebljavaju u ili generiraju na temelju njihovih poslovnih aktivnosti povezanih s dražbama pohranjivali i obrađivali u EGP-u i kako se ne bi prenosili izvan njega. Taj se zahtjev primjenjuje na podatke povezane s proizvodima i uslugama u području IKT-a koji se upotrebljavaju u projektu ponuditelja, a ne na sve podatke koje ponuditelj ili njegovi dobavljači generiraju i pohranjuju u okviru šireg poslovanja. Smatra se da se podaci pohranjuju i obrađuju u EGP-u ako su pohranjeni i obrađeni u prostorima ponuditelja u EGP-u ili na njegovim poslužiteljima u EGP-u. Nadalje, podaci pohranjeni i obrađeni u oblaku smatraju se pohranjenima i obrađenima u EGP-u ako su pohranjeni i obrađeni isključivo u podatkovnim centrima koji opslužuju taj oblak i nalaze se u EGP-u. To vrijedi i za sigurnosne kopije i redundantnosti poslužitelja, koji se isto tako moraju nalaziti u EGP-u.

Kako je navedeno u uvodnoj izjavi 4. Provedbene uredbe, postrojenja za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora izložena su nizu potencijalnih kibernetičkosigurnosnih rizika povezanih s lancem opskrbe, kao što su ozbiljna i neočekivana korupcija u lancu opskrbe, nedostupnost proizvoda, usluga ili procesa u području IKT-a u **lancu opskrbe** ili kibernetički napadi aktera u lancu opskrbe, uključujući vrlo sofisticirane i ustrajne zlonamjerne državne i kriminalne aktere. Člankom 5. točkom (c) Provedbene uredbe stoga se od ponuditelja zahtijeva da osiguraju i dokažu, ako se ponuditelj za opskrbu proizvodima u području IKT-a koji se upotrebljavaju u postrojenju za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora ili uslugama u području IKT-a povezanima s njegovim radom oslanja na dobavljače, da dobavljači poduzimaju mjere iz točke (a). Stoga i dobavljači moraju poduzeti odgovarajuće i razmjerne tehničke, operativne i organizacijske mjere u skladu s načelima tehničke i integrirane sigurnosti kako bi se očuvala sigurnost mrežnih i informacijskih sustava postrojenja za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora, uključujući, prema potrebi, mjere navedene u članku 21. stavku 2. Direktive (EU) 2022/2555. Nadalje, odredbe članka 5. točke (b) Provedbene uredbe primjenjuju se i na dobavljače proizvoda i usluga u području IKT-a koji ispunjavaju bilo koji od navedenih uvjeta, a u tom slučaju oni moraju donijeti i mjere kako bi se podaci koji se upotrebljavaju ili generiraju u njihovim poslovnim aktivnostima povezanima s dražbama pohranjivali i obrađivali u EGP-u i ne prenosili izvan njega. Budući da dobavljači usluga u području IKT-a ne podnose ponude izravno na dražbi i da ih odabire ponuditelj, on je dužan osigurati da i svaki dobavljač usluga u području IKT-a koji ispunjava bilo koji od uvjeta ispunjava i tu obvezu.

([27]) Zaključci Vijeća o okviru za zajednički diplomatski odgovor EU-a na zlonamjerne kibernetičke aktivnosti („Alati za kibernetičku diplomaciju”), 19. lipnja 2017.

([28]) Uredba Vijeća (EU) 2019/796 od 17. svibnja 2019. o mjerama ograničavanja protiv kibernapada koji predstavljaju prijetnju Uniji ili njezinim državama članicama (SL L 129I, 17.5.2019., str. 1., ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2019/796/oj).

To se primjenjuje na sve proizvode u području IKT-a koji se upotrebljavaju u postrojenju za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora ili usluge u području IKT-a povezane s njegovim radom. U Uredbi EU (2019/881) (Akt o kibersigurnosti) IKT proizvodi definirani su kao „element ili skupina elemenata mrežnih i informacijskih sustava”, a IKT usluge kao „usluga koja se u cijelosti ili uglavnom sastoji od prijenosa, pohranjivanja, preuzimanja ili obrade informacija s pomoću mrežnih i informacijskih sustava” ([29]). Ne postoji iscrpan i konačan popis IKT proizvoda i IKT usluga jer se oni stalno razvijaju.

U članku 16. stavku 4. Provedbene uredbe stoji: „Usklađenost s kriterijima iz članka 5. procjenjuje se tako da se od ponuditelja zahtijeva da predoče plan za kibernetičku sigurnost ponuđenog projekta i redovito ga ažuriraju tijekom provedbe projekta.” Konkretne zahtjeve za plan za kibernetičku sigurnost, koji se moraju predati kao dokaz usklađenosti u postupku dražbe, trebala bi utvrditi država članica koja organizira dražbu. U planu za kibernetičku sigurnost trebalo bi navesti kako ponuditelj utvrđuje kibernetičkosigurnosne rizike i rješava ih, uključujući način na koji ponuditelj i, ako je primjenjivo, njegovi dobavljači provode potrebne tehničke, operativne i organizacijske mjere. Slično tome, razina provjere može varirati i uključivati, među ostalim, osobne izjave, izvješća o reviziji koju je obavila neovisna treća strana ili certifikate (na primjer iz odgovarajuće certifikacije u skladu s normom ISO/IEC 27.001) ili izvješća o inspekciji tijela nadležnih za kibernetičku sigurnost.

Kad je riječ o kriteriju operativne kontrole iz članka 5. točke (d) Provedbene uredbe, u članku 2. točki 5. „operativna kontrola” definirana je kao „ovlast za uvođenje i provedbu operativnih pravila kojima se uređuju svakodnevne aktivnosti, procesi i resursi kojima se osigurava nesmetano funkcioniranje postrojenja, a posebno njegovih mrežnih i informacijskih sustava”. Stoga su odlučujući zahtjevi za kriterij operativne kontrole da (i) operater ima ovlast za uvođenje i provedbu operativnih pravila povezanih s neprekinutim radom postrojenja, posebno u slučaju kibernetičkog napada koji utječe na nesmetano funkcioniranje postrojenja te njegovih mrežnih i informacijskih sustava te (ii) taj operater ima poslovni nastan u EGP-u. Sljedeći primjeri operativne kontrole predstavljaju moguće pristupe provedbi, ali postoje i drugi. Odabrani pristup ovisi o situaciji, dostupnim resursima, složenosti operacija i drugim čimbenicima.

1. Kako bi postigao najviši stupanj kontrole, operater s poslovnim nastanom u EGP-u može održavati potpuno redundantne kontrolne centre kako bi se nastavilo normalno funkcioniranje čak i u slučaju potpunog prekida u radu. Iako taj pristup omogućuje najveću otpornost, operativni troškovi obično su veći.

2. Jedna moguća alternativa je donošenje politika i postupaka za odgovarajuću dokumentaciju, postupke primopredaje, rezervnu opremu, redovito osposobljavanje kvalificiranog osoblja i redovite vježbe kako bi se osiguralo neometano preuzimanje okruženja i sposobnost primjene tih politika i postupaka.

3. Druga je mogućnost sklapanje ugovornih aranžmana s alternativnim pružateljima usluga koji imaju stručno znanje i sposobnost preuzimanja operacija u slučaju poremećaja. Takvi sporazumi trebali bi olakšati neometan prijelaz i smanjiti prekid pružanja usluga na najmanju moguću mjeru.

4. U svim slučajevima ponuditelji moraju moći dokazati da raspolažu mehanizmima za održavanje operativne kontrole, posebno u slučaju kibernetičkih napada.

4.3. **Sposobnost potpune i pravodobne provedbe projekta**

Pretkvalifikacijski kriteriji povezani sa sposobnošću potpune i pravodobne provedbe projekta standardni su zahtjevi u dražbama za energiju iz obnovljivih izvora. Člankom 6. Provedbene uredbe utvrđuje se najbolja praksa u Europi. U njemu se navodi popis dokumenata za ponuditelje i projekte te se od ponuditelja traži da dostave dva ili više dokumenta s tog popisa. Države članice odlučuju koja su dva (ili više) dokumenta s popisa ponuditelji dužni dostaviti. Dokumentaciju koja se traži trebale bi prilagoditi značajkama svake pojedine dražbe, kao što su troškovi, rizici i kapacitet projekta, zrelost tehnologije, stupanj inovativnosti potreban za sudjelovanje na dražbi i drugi relevantni tržišni uvjeti.

([29]) Uredba (EU) 2019/881 Europskog parlamenta i Vijeća od 17. travnja 2019. o ENISA-i (Agencija Europske unije za kibersigurnost) te o kibersigurnosnoj certifikaciji u području informacijske i komunikacijske tehnologije i stavljanju izvan snage Uredbe (EU) br. 526/2013 (Akt o kibersigurnosti) (SL L 151, 7.6.2019., str. 15., ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2019/881/oj).

4.4. **Doprinos otpornosti**

U skladu s člankom 26. stavkom 2. Akta o industriji s nultom neto stopom emisija, „dražbe doprinose otpornosti, uzimajući u obzir udio tehnologije s nultom neto stopom emisija ili njezinih glavnih posebnih komponenti podrijetlom iz treće zemlje koji čini više od 50 % opskrbe Unije tom specifičnom tehnologijom s nultom neto stopom emisija ili njezinim glavnim posebnim komponentama."

U skladu s uvodnom izjavom 9. Provedbene uredbe, kriteriji otpornosti primjenjuju se kako bi se na sljedeće načine zajamčio pristup sigurnoj i održivoj opskrbi energijom u Europskoj uniji: (i) smanjenjem postojećih ovisnosti i izbjegavanjem novih strateških ovisnosti o jednoj trećoj zemlji u opskrbi tehnologijama u području energije iz obnovljivih izvora s nultom neto stopom emisija i njihovim glavnim posebnim komponentama i (ii) povećanjem proizvodnog kapaciteta Unije za te tehnologije i komponente. To bi trebalo činiti tako da se ne dovede u pitanje ostvarivanje obvezujućeg cilja Unije za energiju iz obnovljivih izvora za 2030. utvrđenog u članku 3. stavku 1. Direktive (EU) 2018/2001.

Kako bi se postigao taj cilj, u članku 7. Provedbene uredbe navodi se popis gotovih proizvoda i glavnih posebnih komponenti utvrđenih u Provedbenoj uredbi (EU) 2025/1178 ([30]) i tri skupa pravila koja se primjenjuju na tri različita scenarija ([31]):

1. **Komisija je utvrdila ovisnost o opskrbi gotovim proizvodima za tehnologije u području energije iz obnovljivih izvora koje su obuhvaćene područjem primjene članka 26. Akta o industriji s nultom neto stopom emisija** ([32]): Države članice moraju ograničiti sudjelovanje na relevantnim dražbama ili dodjelu bodova na temelju zahtjeva povezanih s podrijetlom gotovog proizvoda i određenog broja glavnih posebnih komponenti podrijetlom iz treće zemlje o kojoj Unija prekomjerno ovisi, kako je utvrđeno u članku 7. stavku 1. točkama od (a) do (f) Provedbene uredbe. Nadalje, člankom 7. stavkom 1. Provedbene uredbe utvrđuju se ograničenja podrijetla određenih ključnih strateških komponenti s obzirom na njihovu tehnološku vrijednost i središnju ulogu u sigurnosti opskrbe energijom i u lancu opskrbe određenim tehnologijama s nultom neto stopom emisija. Pri utvrđivanju tih zahtjeva uzete su u obzir posebne okolnosti i značajke različitih tehnologija u području energije iz obnovljivih izvora obuhvaćenih područjem primjene članka 26. Akta o industriji s nultom neto stopom emisija, kao što su dostupnost alternativnih izvora opskrbe, dostatni proizvodni kapacitet na globalnoj razini, stupanj zrelosti i brzina uvođenja tehnologije, utjecaj diversifikacije na lance opskrbe i ukupni troškovi.

   U članku 7. točki 1. drugom podstavku Provedbene uredbe utvrđeno je da ako „uz uvjete iz prvog podstavka, više od 85 % opskrbe Unije jednom ili više glavnih posebnih komponenti potječe iz jedne treće zemlje, države članice dopuštaju sudjelovanje u dražbi ili dodjeljuju bodove samo za ponude u kojima, za barem jednu od tih glavnih posebnih komponenti, količina te komponente podrijetlom iz te treće zemlje ne prelazi 85 %". Cilj je tog zahtjeva spriječiti ponuditelje da pri odabiru komponente koju nabavljaju izvan zemlje o kojoj je Unija ovisna sustavno odabiru komponente o kojima je ovisnost vrlo visoka (više od 85 %) i da se usredotoče samo na diversifikaciju komponenti o kojima je ovisnost niska. Ponuditelji ne moraju ispuniti taj zahtjev za sve komponente za koje ovisnost prelazi 85 %, nego samo za najmanje jednu od njih (tj. ako postoje dvije ili više komponenti o kojima je ovisnost toliko visoka, ponuditelji mogu odlučiti ispuniti taj zahtjev za samo jednu od njih). Ako ispunjavanjem zahtjeva iz članka 7. stavka 1. prvog podstavka ponuditelj već diversificira isporuku barem jedne komponente o kojoj je ovisnost Europske unije viša od 85 %, smatra se da su ispunjeni i zahtjevi iz drugog podstavka. Na primjer, ako ponuditelj koji radi na projektu sa solarnim fotonaponskim ćelijama upotrebljava ćelije koje nisu podrijetlom iz

([30]) Provedbena uredba Komisije (EU) 2025/1178 od 23. svibnja 2025. o utvrđivanju pravila za primjenu Uredbe (EU) 2024/1735 Europskog parlamenta i Vijeća u pogledu popisa gotovih proizvoda tehnologija s nultom neto stopom emisija i njihovih glavnih posebnih komponenti za potrebe procjene doprinosa otpornosti (SL L, 2025/1178, 18.6.2025., ELI: http://data.europa.eu/eli/reg_impl/2025/1178/oj).

([31]) Dijagram s prikazom primjene tih pravila nalazi se u Prilogu ovoj komunikaciji.

([32]) Više od 50 % opskrbe unutar Europske unije iz jedne treće zemlje ili najmanje 40 % opskrbe unutar Europske unije iz jedne treće zemlje uz prosječno povećanje od najmanje 10 postotnih bodova tijekom dvije uzastopne godine. Najnovija komunikacija: Komunikacija Komisije (EU) 2025/9034 od 18. lipnja 2025. (SL C, C/2025/3236, 18.6.2025., ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2025/3236/oj).

treće zemlje o kojoj ovisi Europska unija, a Komisija je u svojoj Komunikaciji o udjelima opskrbe iz pojedinačnih trećih zemalja ([33]) utvrdila da je udio opskrbe fotonaponskim ćelijama iz jedne treće zemlje veći od 85 %, ponuda je u skladu i s člankom 7. stavkom 1. drugim podstavkom ([34]).

2. **Komisija nije utvrdila ovisnost o opskrbi gotovim proizvodima za tehnologije u području energije iz obnovljivih izvora koje su obuhvaćene područjem primjene članka 26. Akta o industriji s nultom neto stopom emisija, ali je utvrdila ovisnost za jednu ili više njihovih glavnih posebnih komponenti:** Države članice moraju ograničiti sudjelovanje na relevantnim dražbama na ponude u kojima količina svake od tih glavnih posebnih komponenti podrijetlom iz te treće zemlje ne prelazi 50 % ili dodijeliti bodove samo tim ponudama. To bi se ograničenje trebalo mjeriti na razini projekta, a ne na razini jednog gotovog proizvoda. Na primjer, ako se primjenom članka 7. stavka 2. od ponuditelja zahtijeva da više od 50 % određene komponente postrojenja za proizvodnju energije iz vjetra ne bude podrijetlom iz zemlje o kojoj Unija ovisi, ponuditelj ispunjava taj zahtjev ako se u polovini njegovih vjetroturbina ne upotrebljava ta komponenta podrijetlom iz treće zemlje o kojoj je Unija ovisna, ali u drugoj polovini da. Alternativno, ako svaki gotovi proizvod sadržava više takvih komponenti i ako su one identične, ponuditelj može odlučiti da će svaka vjetroturbina sadržavati neke komponente podrijetlom iz treće zemlje o kojoj je Unija ovisna i neke koje to nisu. Važan čimbenik za usklađenost s člankom 7. stavkom 2. jest da najviše 50 % svih relevantnih komponenti koje se upotrebljavaju u projektu mora biti podrijetlom iz zemlje o kojoj je Unija ovisna.

Člankom 7. stavkom 2. drugim podstavkom državama članicama daje se fleksibilnost da donesu blaže zahtjeve ako je udio opskrbe posebnim komponentama koje potječu iz jedne treće zemlje veći od 85 % ukupne opskrbe Europske unije. U tom se slučaju smatra da je ovisnost o jednoj trećoj zemlji toliko velika da bi se strogom primjenom kriterija otpornosti mogla dovesti u pitanje sigurnost opskrbe tom komponentom. Države članice stoga mogu odlučiti odrediti višu maksimalnu granicu, do 85 %, za komponente podrijetlom iz treće zemlje o kojoj je Unija ovisna. Ta je gornja granica odabrana kako bi se spriječilo da viša granica, bliža 100 %, učini odredbu neučinkovitom i kako bi se omogućila postupna diversifikacija. U tom pogledu treba podsjetiti na uvodnu izjavu 9. Provedbene uredbe, u kojoj se tijela odgovorna za dražbe pozivaju da, kad odlučuju o tome hoće li otpornost biti pretkvalifikacijski kriterij ili kriterij dodjele, uzmu u obzir „razinu ovisnosti Unije o trećoj zemlji za predmetnu tehnologiju s nultom neto stopom emisija ili njezinu glavnu posebnu komponentu, dostupnost alternativnih izvora opskrbe i mogući utjecaj primjene otpornosti kao pretkvalifikacijskog kriterija, a ne kriterija dodjele na opskrbu tom glavnom posebnom komponentom”.

3. **Kad je riječ o tehnologijama energije vjetra na kopnu, tehnologijama energije vjetra na moru i elektrolizatorima, Komisija nije utvrdila da više od 50 % opskrbe Unije relevantnim gotovim proizvodom tehnologija s nultom neto stopom emisija, ili više od 40 % s povećanjem u prosjeku za najmanje 10 postotnih bodova u dvije uzastopne godine, potječe iz jedne treće zemlje:** Zahtjevi iz članka 7. stavka 1. primjenjuju se na dražbe za gotove proizvode tih tehnologija i njihove glavne posebne komponente podrijetlom iz Kine. Usklađenost s člankom 7. stavkom 3. osigurat će se ako najmanje 75 % gotovih proizvoda koji su dio ponude ispunjava zahtjeve iz članka 7. stavka 1. koji se odnose na gotove proizvode i njihove glavne posebne komponente podrijetlom iz Kine. Na primjer, u slučaju projekta za tehnologije energije vjetra na kopnu koji sudjeluje u dražbi na

([33]) Komunikacija Komisije s ažuriranim informacijama za potrebe utvrđivanja udjela opskrbe Europske unije gotovim proizvodima i njihovim glavnim posebnim komponentama podrijetlom iz pojedinačnih trećih zemalja u skladu s Uredbom (EU) 2024/1735 o uspostavi okvira mjera za jačanje europskog ekosustava za proizvodnju tehnologija s nultom neto stopom emisija (Akt o industriji s nultom neto stopom emisija) (SL C, C/2025/3236, 18.6.2025., ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2025/3236/oj).

([34]) Primjer kriterija prihvatljivosti za otpornost u području fotonaponske tehnologije za 2026.:
„Gotovi proizvodi i glavne posebne komponente postrojenja navedeni u Provedbenoj uredbi (EU) 2025/1178 posebno se ne smiju, po tipu, sastavljati ni proizvoditi u trećoj zemlji za koju je Komisija u skladu s člankom 29. stavkom 2. Akta o industriji s nultom neto stopom emisija utvrdila da je zemlja iz koje potječe više od 50 % opskrbe gotovim proizvodima unutar Unije ili da se opskrba gotovim proizvodima podrijetlom iz nje unutar Unije u prosjeku povećala za najmanje 10 postotnih bodova tijekom dvije uzastopne godine i da doseže najmanje 40 % opskrbe unutar Unije, a posebno:
(a) fotonaponski modul ne smije se sastavljati u toj trećoj zemlji;
(b) fotonaponske ćelije ne smiju biti podrijetlom iz te treće zemlje;
(c) izmjenjivači ne smiju biti podrijetlom iz te treće zemlje;
(d) najmanje jedna druga glavna posebna komponenta s popisa navedenog u Prilogu Uredbi (EU) 2025/1178 ne smije biti podrijetlom iz te treće zemlje.”

koju se primjenjuje članak 26. Akta o industriji s nultom neto stopom emisija i u okviru kojeg se planira postavljanje 100 vjetroturbina moralo bi se obvezati da najmanje 75 turbina ispunjava zahtjeve iz članka 7. stavka 1. točke (b) tako da gotov proizvod i više od tri glavne posebne komponente nisu podrijetlom iz Kine. Prijenosni sustavi s izravnim pogonom (uključujući generator) i/ili prijenosni sustavi s prijenosnikom brzine (uključujući generator) ne mogu biti uključeni u glavne posebne komponente podrijetlom iz Kine ([35]).

Razlog za to pravilo je da postoji velik rizik od povećane ovisnosti o uvozu tih tehnologija iz Kine, što može ugroziti sigurnost opskrbe Europske unije. Taj se zaključak temelji na trenutačnoj i predviđenoj ponudi tih tehnologija i potražnji za njima na globalnoj razini i u EU-u te činjenici da proizvodni kapacitet Kine premašuje 50 % globalne proizvodnje i da njezina predviđena proizvodnja znatno premašuje njezine domaće ciljeve i predvidivu potražnju. Trebalo je poduzeti mjere kako bi se ostvario cilj javne politike da se diversifikacijom izvora opskrbe u sektoru od strateške važnosti smanji rizik od velike ovisnosti.

Člankom 7. stavkom 3. ne dovodi se u pitanje primjena članka 7. stavka 2. na tehnologije energije vjetra na kopnu, tehnologije energije vjetra na moru i elektrolizatore ako udio opskrbe jednom od njihovih glavnih posebnih komponenti podrijetlom iz jedne treće zemlje prelazi pragove utvrđene u članku 7. stavku 2. prvom podstavku.

Važno je pojasniti da je cilj članka 7. potpuno usklađivanje: (i) zahtjeva koji se odnose na najveći broj komponenti koje mogu biti podrijetlom iz treće zemlje o kojoj Europska unija prekomjerno ovisi ili za koje postoji znatan rizik od povećane ovisnosti i (ii) ključnih strateških komponenti. To znači da za gotove proizvode s nultom neto stopom emisija i glavne posebne komponente obuhvaćene člankom 26. Akta o industriji s nultom neto stopom emisija države članice ne mogu utvrditi druge količine ni druge ključne strateške komponente kako bi ispunile minimalne zahtjeve utvrđene u članku 7. U okviru ograničenja iz članka 7. ponuditelji bi trebali zadržati fleksibilnost pri odabiru komponenti ([36]) koje namjeravaju nabaviti iz treće zemlje o kojoj Europska unija prekomjerno ovisi ili za koju postoji znatan rizik od povećane ovisnosti, a države članice tu fleksibilnost ne mogu ograničiti.

Međutim, u slučajevima u kojima je otpornost kriterij dodjele u dražbama, države članice zadržavaju mogućnost i potiče ih se da promiču daljnju diversifikaciju okretanjem proizvodima iz zemlje o kojoj Europska unija ne ovisi prekomjerno i nadilaze minimalne zahtjeve iz članka 7. tako da ponuditeljima koji premašuju te minimalne zahtjeve dodjeljuju više bodova na temelju dodatnih kriterija dodjele. U praksi države članice koje su utvrdile minimalne zahtjeve u obliku kriterija dodjele usklađenih s člankom 7. Provedbene uredbe mogu te zahtjeve učiniti ambicioznijima uvođenjem dodatnih kriterija dodjele, odnosno dodatnih glavnih posebnih komponenti, u minimalne zahtjeve. Na primjer, na dražbi za uvođenje tehnologija energije vjetra na kopnu država članica mogla bi dodijeliti određeni broj bodova ponuditeljima koji ispunjavaju minimalne zahtjeve iz članka 7. stavka 1. točke (b) (najviše tri glavne posebne komponente potječu iz treće zemlje o kojoj je Unija ovisna), kao i dodatne bodove ponuditeljima koji ispunjavaju strože zahtjeve (npr. najviše dvije komponente potječu iz treće zemlje o kojoj je Unija ovisna). Pritom, kao i u slučaju minimalnog zahtjeva, države članice ne mogu utvrditi druge količine ni druge ključne strateške komponente kako bi ispunile te ambicioznije zahtjeve.

Kao i za sve necjenovne kriterije iz članka 26. stavka 2. Akta o industriji s nultom neto stopom emisija, države članice mogu kombinirati primjenu pretkvalifikacijskih kriterija i kriterija dodjele, uključujući kriterije otpornosti, kako bi ispunile minimalne zahtjeve utvrđene u članku 7. Na primjer, država članica mogla bi odlučiti da se kao pretkvalifikacijski kriterij

([35]) Primjer kriterija prihvatljivosti za otpornost u području tehnologija energije vjetra na moru za 2026.:
„Ponuditelj se mora obvezati da će diversificirati svoju opskrbu tako što će za najmanje 75 % vjetroturbina u okviru projekta zabraniti nabavu robe iz Narodne Republike Kine za:
— odobalne vjetroturbine (= gotov proizvod) i
— generator (= obvezna glavna posebna komponenta) i
— tri druge glavne posebne komponente, prema izboru podnositelja zahtjeva, od devet glavnih posebnih komponenti vjetroturbine. Popis devet glavnih posebnih komponenti za vjetroturbine utvrđen je u Provedbenoj uredbi Komisije (EU) 2025/1178 od 23. svibnja 2025.
Osim toga, ponuditelj se mora obvezati da će najviše 85 % permanentnih magneta za projekt biti podrijetlom iz Narodne Republike Kine."

([36]) S popisa gotovih proizvoda i glavnih posebnih komponenti utvrđenog u Provedbenoj uredbi (EU) 2025/1178.

primjenjuju zahtjevi u pogledu najvećeg broja komponenti podrijetlom iz treće zemlje o kojoj Europska unija prekomjerno ovisi, dok se zahtjevi u pogledu podrijetla ključnih strateških komponenti primjenjuju kao kriteriji dodjele (npr. najviše tri glavne posebne komponente za tehnologiju energije vjetra na kopnu smiju biti podrijetlom iz treće zemlje o kojoj je Unija ovisna, a bodovi se dodjeljuju ako prijenosni sustav s izravnim pogonom (uključujući generator) i/ili prijenosni sustav s prijenosnikom brzine (uključujući generator) nije podrijetlom iz te treće zemlje). Prema istoj logici, ako se primjenjuje članak 7. stavak 2., države članice mogu odlučiti da je otpornost pretkvalifikacijski kriterij za jednu ili više komponenti, a kriterij dodjele za jednu ili više drugih komponenti, na primjer kako bi se uzela u obzir dostupnost opskrbe nekim komponentama i mogući učinak na trošak primjene otpornosti kao pretkvalifikacijskog kriterija, a ne kao kriterija dodjele. Međutim, treba napomenuti da države članice ne mogu podijeliti primjenu jednog minimalnog zahtjeva na više kriterija u kojima se kombiniraju pretkvalifikacijski kriteriji i kriteriji dodjele, npr. utvrditi pretkvalifikacijski kriterij prema kojem za dražbu za tehnologije energije vjetra na moru najviše dvije glavne posebne komponente mogu biti podrijetlom iz treće zemlje o kojoj Europska unija prekomjerno ovisi i slični kriterij dodjele za druge dvije glavne posebne komponente jer se člankom 7. stavkom 1. točkom (c) predviđa da „najviše četiri glavne posebne komponente potječu iz te treće zemlje”.

Kao i za sve druge necjenovne kriterije i kako je navedeno u članku 16. stavku 2. Provedbene uredbe, ponuditelji se moraju obvezati da će ispuniti zahtjeve otpornosti u trenutku podnošenja ponude ili ranije, dok se stvarna usklađenost može dokazati kasnije. Relevantna tijela imaju pravo odlučiti kad će provjeriti stvarnu usklađenost sa zahtjevima, što može biti u različitim trenucima tijekom trajanja projekta. Važno je da države članice pri utvrđivanju zahtjeva za dokazivanje usklađenosti sa zahtjevima u pogledu otpornosti uzmu u obzir to da je za provedbu većine projekata u području energije iz obnovljivih izvora potrebno dugo vremena i da je ponuditeljima i proizvođačima teško dovoljno unaprijed znati od kojeg će dobavljača nabavljati gotove proizvode i glavne posebne komponente, djelomično zbog varijabilnosti globalnog lanca opskrbe i potražnje za određenim proizvodima i komponentama. Stoga bi ponuditeljima bilo teško dokazati usklađenost sa zahtjevima otpornosti u trenutku podnošenja ponude, što je, posebno u slučaju velikih i složenih projekata, često potrebno učiniti više godina prije stavljanja projekta u pogon.

U pogledu dokazivanja usklađenosti s kriterijem otpornosti, u članku 16. stavku 5. Provedbene uredbe utvrđeno je da se „usklađenost s kriterijima iz članka 7. procjenjuje [...] tako da se od ponuditelja zahtijeva da dostave carinsku dokumentaciju u skladu s Uredbom (EU) br. 952/2013 Europskog parlamenta i Vijeća, ako je primjenjivo, i druge relevantne dokumente kojima se dokazuje podrijetlo ili mjesto sastavljanja tehnologije s nultom neto stopom emisija ili njezinih glavnih posebnih komponenti, uključujući račune ili druga sredstva.” Uredbom (EU) br. 952/2013 utvrđuju se pravila i postupci za carinsko poslovanje unutar EU-a, koji uključuju koncept pravila o podrijetlu za utvrđivanje mjesta podrijetla proizvoda. Pravila o nepovlaštenom podrijetlu navedena su u tablici popisa pravila u skladu s kojima se proizvodima dodjeljuje nepovlašteno podrijetlo (nakon razvrstavanja u KN) Europske komisije. U Prilogu I. smjernica o članku 28. ([37]) prikazani su tarifni brojevi Harmoniziranog sustava povezani s tehnologijama s nultom neto stopom emisija koje su najrelevantnije za članak 26., kao i za članak 28. Akta o industriji s nultom neto stopom emisija. Ti se tarifni brojevi mogu usporediti s tablicom Europske komisije kako bi se utvrdila primjenjiva pravila o nepovlaštenom podrijetlu u skladu s Carinskim zakonikom Unije. Glavna dokumentacija za dokazivanje usklađenosti s kriterijem otpornosti ponuditelja trebale bi biti carinske deklaracije.

Za nepovlašteno podrijetlo primjenjuje se načelo slobodnog dokazivanja, što znači da se za dokazivanje mjesta proizvodnje ili sastavljanja proizvoda koje je deklarirano u carinskim deklaracijama mogu koristiti različite vrste dokumenata i pouzdanih dokaza. To mogu biti računi, identifikacijski brojevi proizvoda, serijski brojevi ili šifre, natpisne pločice, potvrde o podrijetlu, teretnice i druge prijevozne isprave, potvrde o materijalu, izjave dobavljača, dostavnice, ugovori s dobavljačima, potvrde o tvorničkoj inspekciji ili podaci iz sustava za upravljanje proizvodnjom. Iako će možda trebati provjeriti doprinos otpornosti za svaku glavnu posebnu komponentu gotovog proizvoda tehnologija s nultom neto stopom emisija (na različitim razinama njegova lanca vrijednosti), carinske deklaracije sadržavaju samo informacije o podrijetlu glavnih posebnih komponenti uvezenih u EU, a ne i o drugim glavnim posebnim komponentama, na primjer onima na kasnijoj razini lanca vrijednosti ili onima proizvedenima u EU-u.

([37]) Komunikacija Komisije – Smjernice za provedbu članka 28. Uredbe (EU) 2024/1735 o uspostavi okvira mjera za jačanje europskog ekosustava za proizvodnju tehnologija s nultom neto stopom emisija i izmjeni Uredbe (EU) 2018/1724 (Akt o industriji s nultom neto stopom emisija) (SL C, C/2026/123, 7.1.2026., ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2026/123/oj).

Zbog toga se u članku 16. stavku 5. Provedbene uredbe navodi da bi carinsku dokumentaciju trebalo dostaviti ako je dostupna, a može se dopuniti drugim relevantnim dokumentima kojima se dokazuje podrijetlo ili mjesto sastavljanja gotovih proizvoda tehnologija s nultom neto stopom emisija i glavnih posebnih komponenti u skladu s pravilima o nepovlaštenom podrijetlu. Na primjer, za fotonaponski modul u carinskoj deklaraciji navode se samo informacije o podrijetlu samog fotonaponskog modula. Za utvrđivanje podrijetla glavnih posebnih komponenti (tj. solarnog stakla, fotonaponskih ćelija, wafera za FN module, silicijskih ingota za FN module i polisilicija fotonaponske klase) potrebni su i drugi od navedenih dokumenata. U članku 16. stavku 5. računi se navode kao mogući popratni dokument koji bi se mogao upotrijebiti u tu svrhu. Međutim, države članice mogu zahtijevati druge dokumente ako sadržavaju pouzdane informacije o mjestu proizvodnje ili sastavljanja proizvoda. To mogu biti računi, identifikacijski brojevi proizvoda, serijski brojevi ili šifre, natpisne pločice, potvrde o podrijetlu, teretnice i druge prijevozne isprave, potvrde o materijalu, izjave dobavljača, dostavnice, ugovori s dobavljačima, potvrde o tvorničkoj inspekciji ili podaci iz sustava za upravljanje proizvodnjom. Ako ponuditelj ne dostavi relevantni dokument kojim se dokazuje podrijetlo ili mjesto sastavljanja gotovog proizvoda ili glavne posebne komponente, države članice trebale bi automatski smatrati da su ti gotovi proizvodi ili glavne posebne komponente podrijetlom iz zemlje o kojoj EU uvelike ovisi ili su sastavljeni u takvoj zemlji.

Ako je tijekom provedbe projekta potrebno promijeniti dobavljače, oni bi trebali ispunjavati kriterije utvrđene na izvornoj dražbi na kojoj je odabrana ponuda. Na primjer, ako su primijenjeni kriteriji otpornosti, zamjena komponenti u projektu trebala bi biti dopuštena samo ako je to u skladu s prvotno utvrđenim doprinosom otpornosti. Iznimke bi se trebale uvažavati samo ako bi usklađenost s kriterijima dražbe uzrokovala tehničke nekompatibilnosti.

4.5. **Doprinos održivosti**

U skladu s člankom 26. stavkom 2. Akta o industriji s nultom neto stopom emisija države članice trebale bi procijeniti doprinos dražbi održivosti tako da ispitaju okolišnu održivost ponuda ili njihov doprinos inovacijama ili integraciji energetskog sustava.

4.5.1. *Okolišna održivost*

Doprinos dražbe održivosti može se procijeniti tako da se utvrde necjenovni kriteriji okolišne održivosti na temelju kojih se procjenjuje učinak na klimu i okoliš. Ti kriteriji moraju nadilaziti minimalne zahtjeve utvrđene primjenjivim pravom, uključujući nacionalno pravo i pravo EU-a. Kako je pojašnjeno u uvodnoj izjavi 16. Provedbene uredbe, države članice pri osmišljavanju kriterija koji se odnose na okolišnu održivost mogu primijeniti jedan ili više kriterija koji se odnose na okolišnu održivost utvrđenih u Provedbenoj uredbi ili druge kriterije koje smatraju relevantnima. Ako države članice odluče primjenjivati kriterije utvrđene u Provedbenoj uredbi, moraju primijeniti metodologiju utvrđenu u toj uredbi.

Kad je riječ o ugljičnom otisku, trenutačno ne postoje usklađene obvezujuće metodologije Unije za tehnologije obuhvaćene područjem primjene Provedbene uredbe. Komisija je najavila da će raditi na pojednostavnjenju i usklađivanju metodologija za obračun emisija ugljika ([38]). U kontekstu Uredbe o uspostavi okvira za utvrđivanje zahtjeva za ekološki dizajn održivih proizvoda ([39]) Komisija bi mogla raditi na informacijama povezanima s okolišnim pokazateljima životnog ciklusa, kao što je ugljični otisak. To bi se razlikovalo od zahtjeva za označivanje energetske učinkovitosti i drugih pokazatelja okolišne održivosti, kao što je mogućnost recikliranja.

U Provedbenoj uredbi navode se i informacije o zahtjevima za transparentnost i kvalitetu podataka na kojima bi se trebala temeljiti ta procjena ugljičnog otiska (na temelju procjene životnog ciklusa). Trebalo bi osigurati i da ugljični otisak obuhvaća više faza životnog ciklusa. Pri određivanju granica sustava i pretpostavki za ugljični otisak trebalo bi uzeti u obzir to da se dostupnost i pouzdanost podataka za sve faze procjene životnog ciklusa mogu razlikovati ([40]).

([38]) Komunikacija „Plan za čistu industriju: zajednički plan za dekarbonizaciju i konkurentnost” (COM(2025) 85).

([39]) Uredba (EU) 2024/1781 Europskog parlamenta i Vijeća od 13. lipnja 2024. o uspostavi okvira za utvrđivanje zahtjeva za ekološki dizajn održivih proizvoda, izmjeni Direktive (EU) 2020/1828 i Uredbe (EU) 2023/1542 te stavljanju izvan snage Direktive 2009/125/EZ (SL L, 2024/1781, 28.6.2024., ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2024/1781/oj).

([40]) Preporuka Komisije (EU) 2021/2279 može se smatrati relevantnom referencom za podatke i smjernice specifične za razvoj.

4.5.2. *Inovacije*

Inovacijski kriterij služi kako bi, u slučaju da je inovacijski aspekt uključen u dražbu, odabrani projekti bili znatno napredniji od trenutačnog stanja tehnike. Provedbenom uredbom uzima se u obzir da inovacije mogu imati različite učinke pa se ne ograničava područje u kojem bi se trebale primijeniti. Ta će se područja odrediti u postupku oblikovanja dražbe na temelju posebnih inovacijskih ciljeva koje su utvrdile države članice koje organiziraju dražbu. U Provedbenoj uredbi razlikuju se dražbe isključivo namijenjene za inovacije i dražbe koje uključuju neke aspekte inovacija, ali se prvenstveno odnose na projekte za uvođenje energije iz obnovljivih izvora. Provedbenom uredbom stoga se nameću različite obveze, ovisno o prirodi inovacije koja se nastoji ostvariti.

4.5.3. *Integracija energetskog sustava*

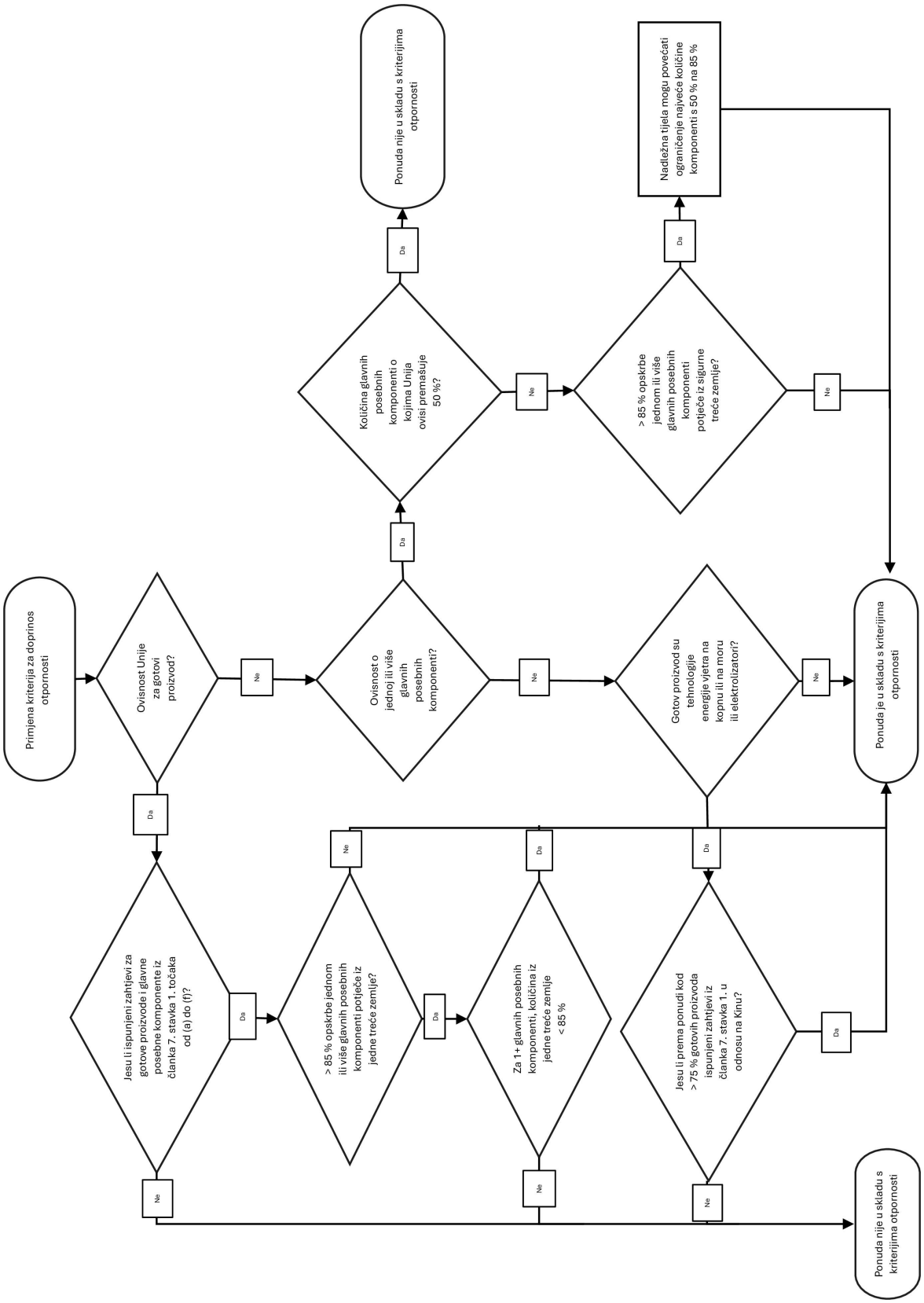
„Integracija energetskog sustava”, kako je definirana u Aktu o industriji s nultom neto stopom emisija, odnosi se na povećanje integracije energije iz obnovljivih izvora u elektroenergetski sustav i postizanje učinkovitosti na razini sustava, što obuhvaća više nositelja energije, infrastruktura i sektora potrošnje Opći je cilj integracije energetskog sustava pružanje nefosilnih, fleksibilnih, pouzdanih i resursno učinkovitih energetskih usluga uz najniži mogući trošak.

Provedbenom uredbom utvrđuju se necjenovni kriteriji za integraciju energetskog sustava u dražbama za uvođenje energije iz obnovljivih izvora kako bi se smanjili troškovi energetskog sustava zahvaljujući manjem utjecaju rada projekata u području energije iz obnovljivih izvora na sustav. Doprinos ponuda integraciji energetskog sustava trebalo bi procijeniti na temelju njihove sposobnosti da doprinesu smanjenju potreba sustava, i to na temelju tri kriterija: (1) vremenska fleksibilnost, (2) lokacijski učinak i (3) veze među nositeljima energije.

Člankom 15. nastoji se osigurati da se u obzir uzmu sva tri aspekta, a ne samo npr. vremenska fleksibilnost. To je zato što su iz perspektive integracije energetskog sustava sve dimenzije međuovisne i teško ih je razmatrati odvojeno. Iako se Provedbenom uredbom zahtijeva da se pri oblikovanju dražbe uzimaju u obzir sva tri aspekta, ne zahtijeva se da se svi oni uzimaju u obzir u okviru necjenovnog kriterija integracije energetskog sustava.

PRILOG 1.

Dijagram toka kriterija otpornosti

PRILOG 2.

Primjer fotonaponskih instalacija usklađenih s Aktom o industriji s nultom neto stopom emisija u skladu s člankom 7. stavkom 1. Provedbene uredbe

Budući da je utvrđena ovisnost o opskrbi iz jedne treće zemlje, usklađenost s člankom 7. stavkom 1. Provedbene uredbe osigurana je ako:

- ✓ solarni fotonaponski sustav nije sastavljen u toj trećoj zemlji,
- ✓ fotonaponski izmjenjivači i fotonaponske ćelije nisu podrijetlom iz te treće zemlje,
- ✓ fotonaponski moduli nisu sastavljeni u toj trećoj zemlji,
- ✓ barem još jedna glavna posebna komponenta nije podrijetlom iz te treće zemlje.

PRILOG 3.

Primjer turbine za tehnologije energije vjetra na kopnu usklađene s Aktom o industriji s nultom neto stopom emisija u skladu s člankom 7. stavkom 3. Provedbene uredbe

≥ 75 % turbina mora biti u skladu s člankom 7. stavkom 1. s obzirom na Kinu:

- ✓ turbine (gotov proizvod) ne potječu iz Kine
- ✓ najviše tri glavne posebne komponente podrijetlom su iz Kine, ne uključujući prijenosne sustave/generatore

Za **SVE** turbine: najviše 85 % permanentnih magneta projekta bit će podrijetlom iz Kine (članak 7. stavak 2.).